

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Vems är sorgen?

En innehållsanalys om genus och sorg i barnböcker

Philip Abrahamsson & Moa Brunzell

Kandidatuppsats (SOPA 63)

Aktuell termin (VT 2018)

Handledare: Poul Hansen

Abstract

Authors: Philip Abrahamsson & Moa Brunzell

Title: To whom does the grief belong? A content analysis about gender and grief in children's books. [Translated title]

Supervisor: Poul Hansen

Assessor: Nataliya Thell

The aim of this study was to analyze the content of children's books with the theme grief with respect to gender and coping strategies. More specifically the aim was to see how gender is presented in the children's books and to focus on who in the books that shows emotions. The study researches this by analyzing to whom the grief belongs to, what gender it is that shows emotions the most, if men and women grief accordingly to the way their gender is expected to and what coping strategies the characters use. The study was based on 19 children's books about grief available at Helsingborgs city library. The analyze was based on two different perspectives: one focusing on gender and gender roles and the other one focusing on coping strategies. As a conclusion we found that male and female characters in children's books is easily detected and presented with gender specific attributes. There is a higher frequency with female main characters in the books but at the same time there is a higher frequency of male characters in total. We also found that coping strategies are frequently used in children's books and that the variety of coping strategies found in the books is wide and there is a great amount of combinations regarding the coping strategies used. Of all the books in this study only a few had a different content than death as a reason for grief. We think there's a need of more children's books with different perspectives on grief. Also more research about how children react when there is a divorce or sickness that causes grief for the child.

Key words: Children's books, content analyze, gender, grief, coping strategies.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
1.2 SYFTE	3
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR	3
1.4 HYPOTES	3
1.5 BEGREPPSLISTA	3
1.5.1 Barn.....	3
1.5.2 Barnbok.....	4
1.5.3 Coping och copingstrategi	4
1.5.4 Fiktiva, kvinnliga och manliga karaktärer.....	4
1.5.5 Genus.....	4
1.5.6 Slumpmässigt urval	4
1.5.7 Sorg	5
2 KUNSKAPSLÄGE	5
2.1 BARN SORG OCH ORSAKER TILL SORG.....	5
2.1.1 Sorgereaktioner hos barn.....	6
2.1.2 Barns förståelse av döden	7
2.1.3 Hur sörjer pojkar och flickor?	8
2.1.4 Att kommunicera och göra barn delaktiga i sorg	8
2.2 BARNBÖCKER	9
2.2.1 Genus och sorg i barnböcker	10
2.3 TIDIGARE UPPSATSER OM ÄMNET	12
3 TEORI	12
3.1 GENUS	12
3.1.1 Könroller.....	13
3.2 COPING.....	15
3.2.1 Copingstrategier.....	16
3.2.2 Känslofokuserad coping.....	16
3.2.3 Problemfokuserad coping	16
3.2.4 Socialt stöd.....	17
3.2.5 Meningsskapande coping	17
4 METOD	18
4.1 KVANTITATIV INNEHÅLLSANALYS	18
4.2 URVAL.....	18
4.2.1 Kategoriseringar på biblioteket	20
4.2.2 Beskrivning av empirin.....	20
4.2.3 Bortfall	20
4.3 DATAINSAMLING OCH BEARBETNING	21
4.4 VÅRA PARAMETRAR	22
4.5 FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDEN	25
4.6 INSAMLINGSFÖRFARANDET AV KUNSKAPSLÄGET	25
4.7 ARBETSFÖRDELNING	26
5 RESULTAT	27
5.1 FLEST BARNBÖCKER OCH ILLUSTRATIONER GÖRS AV KVNNLIGA FÖRFATTARE OCH KVNNLIGA ILLUSTRATÖRER.....	27

5.2 FLEST KVINNOR SOM HUVUDKARAKTÄRER	28
5.3 DE FLESTA HUVUDKARAKTÄRER ÄR BARN	29
5.4 DET ÄR FLEST MANLIGA KARAKTÄRER	30
5.5 KVINNliga KARAKTÄRER PRATAR MEST	31
5.6 INGEN SKILLNAD MELLAN UTTRYCKT SORG FÖR MANLIGA OCH KVINNliga KARAKTÄRER	32
5.7 MANLIGA KARAKTÄRER UTTRYCKER INTE SORG KÖNSSTEREOTYPISKT.....	33
5.8 KVINNliga KARAKTÄRER UTTRYCKER SORG KÖNSSTEREOTYPISKT	34
5.9 VILKEN TYP AV KARAKTÄR I BARNBOKEN ÄR DET SOM SÖRJER.....	35
5.10 DE FLESTA BARNBÖCKER HANDLAR OM DÖDSFALL	36
5.11 VANLIGAST ATT MÄN ÄR DE SOM BESKRIVS FRAMKALLA SORG.....	37
5.12 KÖN PÅ KARAKTÄR SOM DET SÖRJS FÖR OCH VAD HÄNDELSEN BAKOM SORGEN ÄR.....	38
5.13 KÄNSLOFOKUSERAD COPINGSTRATEGI ÄR VANLIGAST	39
5.14 BEGRAVNING VANLIGASTE RITUALEN VID SORG.....	40
5.15 BILDERNA ÄR OFTA KÖNSSTEREOTYPISKA.....	41
6 ANALYS	42
6.1 VEM SÖRJER	42
6.2 ORSAKEN TILL SORGEN	43
6.3 MANLIGT OCH KVINNligt	44
6.4 BARNBÖCKER SOM VERKTYG	46
7 AVSLUTANDE DISKUSSION.....	48
7.1 METODDISKUSSION	48
7.2 VÄRDERING AV KVANTITATIV METOD	49
7.3 FRAMTIDA FORSKNINGSBEHOV.....	50
8 SAMMANFATTNING	51
REFERENSLISTA.....	53
BILAGOR.....	57
BILAGA 1.....	57
BILAGA 2.....	60
BILAGA 3.....	63

1 Inledning

Helsingborgs Stadsbibliotek har 3 636 stycken barnböcker (Familjen Helsingborg 2018) på svenska tillgängliga för utlåning till de drygt 20 000 barn i åldrarna 0-12 år som bor i Helsingborgs kommun (Perspektiv Helsingborg 2017). Lägg till ämnesordet sorg och antalet barnböcker tillgängliga för utlåning reduceras till 41 stycken. De 41 böckerna har det betydelsefulla uppdraget att förmedla en realistisk bild av sorg till barn i Helsingborg genom att avspegla sorgens alla sidor. Av det totala antalet barnböcker på Helsingborgs stadsbibliotek är det ett litet antal barnböcker med tema sorg som ska kunna fördelas mellan barnen i kommunen.

Ämnen som död, sjukdom, orättvisa och sorg kan vara svårt att prata om med barn. Barnböcker blir ett verktyg för att kommunicera med barn om komplicerade ämnen och kan på så sätt förmedla en bild av vuxenvärlden (Nikolajeva 2017). Vet du vad Nangijala är? Vi ställer frågan till dig för att åskådliggöra slagkraften barnböcker har. Nangijala, den paradisiiska världen efter döden som Jonathan Lejonhjärta beskriver för Skorpan Lejonhjärta för att minska den rädsla för döden Skorpan har. Astrid Lindgrens bok Bröderna Lejonhjärta (1973) lyfter flera komplicerade områden utöver döden som svek, sjukdom, död och förlust trots att den är en bok för barn. Med ganska hög sannolikhet har du ett hum om vad Nangijala är, att du har det är talande för den förmåga barnboken har att nå ut till människor i det samhälle vi lever i. Att granska barnböcker som finns tillgängliga för allmänheten på biblioteken bör således ligga i allas intresse för att vi behöver veta mer om barnböcker som tar upp sorg, lever de upp till de krav om jämlikhet och balanserad information som finns i samhället? Det har inte forskats specifikt på barnböcker med tema sorg ur ett genusperspektiv, vi har inte heller i arbetet som föranledde studien stött på liknande kvantitativa studier som är inriktade på barnböcker med sorg som tema. Ordet sorg används på olika sätt i olika sammanhang och förklarar alla de känslor, förändrade beteenden och kroppsliga reaktioner (Benkel 2015). Sorg kan även definieras utifrån olika utgångspunkter som till exempel psykologiska, sociala eller fysiska perspektiv (ibid). I studien kommer vi använda oss av Cullbergs (2006) definition av vad som utlöser sorg i form av dödsfall, separation och sjukdom.

När ett barn går igenom en sorgprocess är det viktigt att barnet får tid att hantera sorgprocessen, annars finns det en ökad risk för depression i barndomen och senare i livet (Dyregrov 1997). För barn som går igenom en sorgprocess går det att finna tröst och mening i böcker. Barnböcker gör det möjligt för barn att få tillgång till en egen kanal med information och skapa sig en egen insikt om bokens ämne. Att sätta ord på sina känslor kan vara svårt för barn, en bok som lyfter ämnet sorg kan fylla en tröstande funktion för barn, en sorts bekräftelse på att det finns andra som sörjer. Barnböcker kan därmed svara på barnets frågor kring ämnen som vuxna tenderar att prata runt. Nikolajeva (2017) förklarar att barn väljer böcker med huvudkaraktärer och händelser som barnen själva kan identifiera sig med. I vår studie kommer användaren av ett genusperspektiv för att analysera barnböckerna. Ett sådant perspektiv ger oss möjlighet att studera hur manligt och kvinnligt kommer till uttryck i barnböckerna och vi kan få en inblick i om det är en jämställd skildring av hur pojkar och flickor framställs i barnböckerna.

Freud (2003) beskriver sorg som en reaktion på en förlust av en älskad person eller en abstraktion i dennes ställe som en tröja, ett husdjur eller ideal. För att kunna säga något om hur karaktärerna i barnböckerna sörjer så har vi valt att använda oss av begreppen coping och copingsteori. Begreppet coping används i vår uppsats i koppling till hur en person kan hantera en svår situation eller kris. Begreppet copingstrategi handlar om hur personen i fråga väljer att bemöta krisen. I vår undersökning använder vi coping och copingstrategier för att mäta hur sorgen framställs och hur karaktärerna i barnböckerna sörjer. Hur ser sorgen ut i barnböckerna om sorg på Helsingborgs Stadsbibliotek? Är förutsättningarna för att kunna identifiera sig i karaktärerna och situationerna i barnböcker lika för alla? Det är några utav frågorna som vi har med oss in i vår undersökning om genus och sorg i barnböcker.

1.2 Syfte

Syftet med föreliggande undersökning är att granska barnböcker, som berör ämnet sorg, ur ett genusperspektiv och jämföra våra resultat med tidigare forskning om barnböcker med koppling till sorg hos barn. Studien utgår från en kvantifiering av variabler kopplade till genus hos de som sörjer och till de som orsakar sorg samt kring copingstrategier.

1.3 Frågeställningar

1. Vems är sorgen i barnböcker om sorg?
2. Vad och vem orsakar sorgen?
3. I vilka frekvenser förekommer kön i barnböcker om sorg?
4. Hur uttrycker flickor och pojkar sorg i barnböcker om sorg?
5. Vilka copingstrategier förekommer i barnböcker om sorg?

1.4 Hypotes

Vår utgångspunkt i studien är att barnböcker om sorg kommer att visa på en jämnt fördelad representativitet mellan könen manligt och kvinnligt. Anledningen till det är de senaste årens fokus på jämställdhet i samhället och att vi ser en förändring i hur det diskuteras kring genus samt hur män och kvinnor får uttrycka känslor. Vår hypotes lyder som följer: Att det i barnböcker är en icke skev balanserad representativitet mellan könen.

1.5 Begreppslista

Följande är en begreppslista med en förklaring till hur vi har valt att använda oss av de begrepp som förekommer i vår undersökning.

1.5.1 Barn

Enligt barnkonventionen artikel 1 (UNICEF 2009) är varje människa yngre än 18 år ett barn. Vi har i vår undersökning fokuserat på barn i åldern 0–12 år och det är den målgruppen vi menar när vi använder oss av uttrycket barn.

1.5.2 Barnbok

Med barnbok i vår undersökning menar vi tryckta bilderböcker som är riktade till barn som målgrupp.

1.5.3 Coping och copingstrategi

Begreppet coping används i vår uppsats i koppling till hur en person kan hantera en jobbig situation eller kris. Begreppet copingstrategi handlar om hur personen i fråga väljer att bemöta krisen. I vår teoridel beskriver vi närmare vilka copingstrategier vi har valt att använda oss av i undersökningen.

1.5.4 Fiktiva, kvinnliga och manliga karaktärer

Med fiktiv karaktär syftar vi på karaktärer som inte är mänskliga, som exempelvis djur, spöken och änglar. Med kvinnligt menar vi karaktärer som på ett tydligt sätt presenteras med kvinnliga egenskaper. Exempel på detta är karaktärer som benämns med kvinnligt tilltalsnamn (Emma, Gunilla, Anna etc.), karaktärer med kvinnliga drag (långt hår, smink, klänningar) och karaktärer som benämns med ord som mamma, mormor, farmor, faster, kassörska. Med manligt menar vi karaktärer som på ett tydligt sätt presenteras med manliga egenskaper. Exempel på det är karaktärer med manligt tilltalsnamn (Lars, Erik, Konrad), karaktärer med manliga drag (kort hår, skägg) och karaktärer som benämns med ord som pappa, morfar, farfar, farbror, kassör.

1.5.5 Genus

Vi använder genusbegreppet i vår uppsats på så sätt att könsroller som manligt och kvinnligt, reproduceras i samhället och att hur vi tänker om kvinnlig och manligt går i arv. I teoridelen finns en beskrivning av de egenskaper som vi tillämpar manliga och kvinnliga karaktärer i boken oavsett om karaktärerna är vuxna eller barn.

1.5.6 Slumpmässigt urval

Slumpmässigt urval är en typ av sannolikhetsurval och gav alla 41 böcker om sorg på Helsingborgs Stadsbibliotek samma möjlighet att komma med i undersökningen.

Tillvägagångssättet minskar risken för systematiska urval som en följd av den mänskliga faktorn (Bryman 2011).

1.5.7 Sorg

I vår undersökning har vi valt att använda Benkels (2015) definiering som innebär att sorg kan definieras utifrån olika utgångspunkter som till exempel psykologiska, sociala eller fysiska perspektiv. Vi utgår ifrån Cullbergs (2006) diskussion om kriser som kan utlösa sorg, som är dödsfall, separation och sjukdom.

2 Kunskapsläge

En utgångspunkt i arbetet är en kunskapsgenomgång av relevant litteratur inom områdena barns sorg, barnböcker samt forskning om genus och sorg i barnböcker. Inom ämnet barns sorg har vi använt oss av Atle Dyregrovs (1997, 2007) forskning om hur barn påverkas av sorg samt om det finns någon skillnad i hur pojkar och flickor sörjer. Inger Benkel (2015) skriver också om barns sorg och hur barns sorgereaktioner kan se ut men belyser också att den vuxnas roll är viktig i barn sörjande. Vi använder oss av Johan Cullbergs (2006) teorier om olika kriser som kan utlösa sorg. Inom barnbokens forskning är utgångspunkten Maria Nikolajevas (2017) resonemang om barnbokens betydelse och Lena Kåreland (2005, 2008, 2013) forskning om hur pojkar och flickor framställs i barnböcker. Vi avslutar denna del med att skriva om två studier av Moore & Mae (1987) och Arruda-colli, Weaver & Wiener (2017) som har forskat om barnböcker med sorg och genus som infallsvinklar.

2.1 Barns sorg och orsaker till sorg

Sorg kan drabba barn på många olika sätt precis som det kan drabba en vuxen (Dyregrov 2007). Plötsliga eller oväntade händelser i en människas liv kan kallas för trauman eller kriser. Ett trauma för ett barn kan uppstå av olika anledningar, ett barn sörjer däremot inte som en vuxen och ett barn har inte samma referensram som en vuxen när det kommer till uttryck av sorg (Benkel 2015). Dyregrov (1997) menar att kontexten då traumat sker kan ha avgörande betydelse för barnet. Om föräldern är med vid händelsen och agerar tryggt och tydligt så kan barnet lättare hantera det

som sker. Cullberg (2006) menar att det finns olika händelser i en människas liv som kan utlösa en kris. Bland dessa räknar Cullberg upp dödsfall, sjukdom och separation. Vid sorg till följd av dödsfall kan individen uppleva fysisk smärta, speciellt om dödsfallet drabbar någon som står individen nära. I Sverige dör omkring 90 000 människor per år (Socialstyrelsen 2017). Beroende på vem det är som går bort, syskon, föräldrar eller husdjur så reagerar personer olika (Dyregrov 1997). För ett barn kan exempelvis en förälders död skapa totalt kaos då barnets centrum i livet inte längre finns kvar (Benkel 2015). Om ett barns bästa vän dör kan det istället uppstå inåtvändhet och en slags depressiv kris som gör att barnet blir misstänksam mot omgivningen (Cullberg 2006). Om sorgen beror på sjukdom kan individen som sörjer till följd av sjukdom uppleva en psykisk smärta. Sjukdomar kan innebära att personen behöver spendera mycket tid på sjukhus eller att personens sinnen förändras vid exempelvis cancer. År 2011 diagnostiserades 57 726 personer med cancer (Socialstyrelsen 2013). Om det är ett barn som är dödligt sjuk påverkas hela omgivningen eftersom det är en speciell situation när någon i så ung ålder blir berövad livet. En separation kan också skapa en kris. Det kan ske mellan två föräldrar vilket inte enbart drabbar dem utan även barnen. I Sverige under 2013 (SCB 2014) upplevde 52 000 barn sina föräldrars skilsmässa. Barnen får då vänja sig vid en ny vardag som kan skapa otrygghet och osäkerhet. Att föräldrarna är med och ger barnet stöd är viktigt oavsett vilken typ av trauma som drabbar barnet för att sorgen ska kunna processas (Dyregrov 2007). Även Benkel (2015) menar att barn lär sig mycket av att få ta del av hur den vuxna sörjer, men också för att se hur sorg kan komma till uttryck.

2.1.1 Sorgereaktioner hos barn

Dyregrov (2007) förklarar att barn, liksom vuxna, kan reagera olika när de får ett besked som kan leda till sorg. Dödsfall är det Dyregrov lägger tyngdpunkten vid när det gäller barns sorg och dess utgångspunkt. Skillnaderna i hur sorgereaktioner tar sig uttryck är många. Dyregrov skiljer mellan direkta och vanliga sorgereaktioner och menar att de vanligaste direkta reaktionerna är: chock och tvivel, fruktan och protest, apati och förlamande tillstånd eller att barnet vid beskedet fortsätter som att ingenting har inträffat. Om barn inte visar direkta reaktioner vid ett dödsfall så kan det skapa förvirring för den vuxne eller andra i

omgivningen. Dyregrov förklarar att barn ibland söker trygghet i det vardagliga och välkända när allt annat blir kaotisk och otryggt. Detta kan alltså resultera i att barn ibland fortsätter som vanligt, går ut och leker eller frågar om dem kan få sova över hos vänner. Benkel (2015) förklarar att ytterligare beteenden som kan förvirra omgivningen vid sorg och om barnet gråter eller inte gråter. För att ett barn ska gråta vid sörjandet så måste barnet först ha lärt sig att koppla gråt till nedstämdhet och ledsenhet. När barnet blir äldre kommer gråten att kopplas till sorgen. Att gråta har många gånger blivit associerat med något som är svagt och genant. Det är därför inte ovanligt att barn oavsett ålder undviker att gråta (ibid).

Förutom direkta sorgereaktioner skriver Dyregrov (2007) om de mer vanliga reaktionerna på sorg hos barn. De vanligare typerna av sorgereaktioner är ångest, sömnstörningar, ledsamhet, längtan, saknad, vrede och uppmärksamhetssökande beteende, skuld och skam, skolsvårigheter och kroppsliga smärtor. Ångest, ledsamhet och saknad kan ibland vara svåra att tolka hos barn (Benkel 2015). Att ett barn känner dessa känslor kan bero på att barnets trygghet och vardag har rubbats. Känslorna kan uttryckas genom att barnet söker sig nära föräldrarna eller blir klängig och uppmärksamhetssökande för att hitta trygghet igen (ibid). Till de mer ovanliga reaktionerna för barn i sorg räknar Dyregrov in: regressivt beteende, undvikande av kontakt med andra, personlighetsförändringar, fantasier och pessimism över framtiden. Om ett barn visar på stora personlighetsförändringar eller blir starkt utåtagerande i sorgen så kan professionell hjälp behövas (Benkel 2015).

2.1.2 Barns förståelse av döden

Både Dyregrov (2007) och Benkel (2015) skriver om barns förståelse av döden. Hur mycket ett barn förstår och kan hantera beror på barnets ålder och tankemässiga mognad (Dyregrov 2007). Utvecklingen och förståelsen av dödsbegreppet kan alltså variera från barn till barn men Dyregrov menar att utvecklingens gång är densamma. Barn under fem år kan använda begreppet död, dock utan att förstå dess fulla innebörd. Barn före fem års ålder har en mognadsnivå som innebär att de saknar en förståelse för hur kroppen och livet hänger ihop, det blir därför svårt för dem att förstå att döden är stadigvarande (Dyregrov 2007). Barn i fem till tio årsåldern utvecklar förståelsen för döden gradvis. Till skillnad från barn under fem

är så finns det nu en förståelse för att livet och kroppen och att döden innebär ett slut (ibid.). Barn över tio år kan förstå och se döden på ett mer abstrakt vis och se dess konsekvenser på ett helt annat sätt (Benkel 2015). Barn har ett annat tankesätt kring döden och det skapar tankar kring rättvisa och orättvisa vilket kan innebära starka reaktioner vid ett dödsfall för barnen (Dyregrov 2007). Trots att barnen förstår och kan tänka på döden som en abstrakt idé så finns det en förståelse kring att döden också är oundviklig och universell. Det är något som barn får lära sig genom olika situationer i livet men också genom film, sagor och historier (Benkel 2015).

2.1.3 Hur sörjer pojkar och flickor?

Dyregrov (1997) skriver att det finns få studier som berör hur pojkar och flickor sörjer. Studierna som har gjorts visar inte på entydighet och Dyregrov förklarar att det beror på att forskarna har fokuserat på olika aspekter. Det går dock att urskilja i undersökningarna att reaktioner som depression, ångest och liknande problem är vanligare hos flickor än hos pojkar när det handlar om sorg. Likaså går det att se mönster i undersökningarna att pojkarna i högre grad visar på beteendestörningar och har konflikter med omgivningen i samband med sorg. Medan flickor inte är lika handlingsinriktade utan är mer lagda åt det förstående hållet och pratar om det som har hänt (ibid.). Dyregrov påpekar att trots att undersökningar visar på könsskillnader så finns det individuella skillnader mellan flickor och pojkar och där flickor liknar pojkar mer i vissa avseenden och tvärtom (Dyregrov 1997).

2.1.4 Att kommunicera och göra barn delaktiga i sorg

Dyregrov (2007) förklarar att vuxna kan försvåra en situation genom att undvika att prata om det som har hänt eller att utesluta barn från ceremonier kring någons död. Det finns flera orsaker till att uteslutande av samtalet kan leda till svårigheter. Ibland är de vuxna själva så upptagna med sina egna känslor och sorgprocess att barnen glöms bort. I andra fall kan det vara så att de vuxna pratar med barn om andras död genom metaforer eller ord som egentligen ska göra diskussionen lättare men som i själva verket skapar en förvirring för barn (Ibid.). Benkel (2015) skriver att vuxna kan tänka på att förklara sorgen och orsaken till sorgen med korta meningar och inte välja långa meningar som blir otydliga. Det kan också underlätta

att fråga barnet om vilka funderingar denne har om sorgen och utgå från barnets funderingar. När det kommer till begravningar eller ceremonier finns det många anledningar till att låta barn delta (Dyregrov 2007). I många fall är vuxna oroliga för att barnen ska utsättas för onödig smärta men det kan även finnas en rädsla att de vuxna ska tappa sin fasad för barnet. Dyregrov (2007) menar dock att det kan vara bra för barnet att delta i ceremonin om barnet är förberett på det som ska och kan ske. Genom att en vuxen är med vid ceremonin och att det finns utrymme för att sedan diskutera och ventilera det som har skett så kan det hjälpa barnen i sorgprocessen. Men också hjälpa barnet att få det överkliga verkligt.

Dyregrov skriver om trauman och barns sorg med en vilja att ge barnet en plattform att få chansen att uttrycka sorg. Det finns en mening att inkludera barnen i olika processer som de vuxna genomgår, men visar också att barnen behöver få vara delaktiga för att lära sig hantera det som sker. Dyregrovs forskning om barns sorg är dock snäv i den meningen att han fokuserar på barns sorg vid dödsfall. Vid några tillfällen nämner han andra orsaker som kan skapa sorg hos barn men han är restriktiv när det kommer till att utveckla vad som sker om ett barn sörjer över något annat än just ett dödsfall. Som vid exempelvis skilsmässa och sjukdom som är andra orsaker som skapar sorg hos barn.

2.2 Barnböcker

Nikolajeva (2017) definierar barnböcker som att det är litteratur skriven, marknadsförd och behandlad av experter som har ett direkt syfte att rikta sig mot barn som målgrupp. Kåreland (2013) diskuterar också barnbokens definition och menar att förlagen som lanserat och marknadsfört boken som barn-och ungdomsböcker bör placeras i facket barnböcker dock vill Kåreland belysa att det är skiftande över tid med vad barnboken innehåller. Ett motiv som har kommit med moderna samhällsrealistiska barnböcker är problem och dessa böcker benämns som problemorienterade. Nikolajeva (2017) ger skilsmässa, syskonrivalitet och missbruk som exempel på problem i böcker som dessa. Att dessa böcker fick ett genomslag har bland annat sin grund i att pedagoger efterfrågade ett litterärt material som kunde hjälpa till att lyfta problem som är svåra att prata om (ibid). Ett ämne som sedan länge har diskuterats som tabubelagd i barnboken är temat död. Trots detta är ämnet det mest förekommande temat i problemorienterade

barnböcker menar Nikolajeva (2017). Eftersom att barnboken fokuserar på barn som möter döden innebär det att det finns en sorgeprocess inbyggd. Det kan till exempelvis handla om att bemöta en närståendes död eller förlust av ett husdjur. I barnböcker finns många gånger döden med som ett inslag men huruvida författaren väljer att guida barnet genom sorgeprocessen varierar. Nikolajeva skriver att det finns barnböcker som undviker att prata om sorgen, eller dödsfallet, vilket kan införliva en falsk förhoppning hos barnet. Medan en del barnböcker låter barnet följa hela processen vilket kan leda till att barnet får kunskap om hur sorg kan se ut samt att det går att hantera sorgen på olika sätt (ibid).

Förutom barnbokens förmåga att fungera som ett verktyg för vuxna så ger läsningen barnen chansen att utveckla sociala färdigheter, kunskap och funderingar kring etiska överväganden (Nikolajeva 2017). Kåreland (2013) skriver att bilderboken skapar en samverkan mellan texten och bilden, att berättandet möter det visuella vilket tillsammans kan skapa ett tydligare budskap för barnet. Att komplettera bilden till texten i en barnbok gör så att barnet lättare kan orientera sig i berättelsen (Kåreland 2013). Undersökningar visar att unga pojkar i större utsträckning väljer böcker med manliga hjältar med en tydlig könsroll i jämförelse med vad flickor går på när de väljer barnböcker (Brink 2005). Hur bilderna är presenterade i barnböckerna kan alltså avgöra vilken bok barnet väljer att läsa. Att flickor inte styrs lika hårt åt en viss könsroll menar Brink kan ha att göra med att pojkflickan har varit mer accepterad än den feminina pojken. Brink (2005) menar att barnets kön har betydelse vid val av bok.

2.2.1 Genus och sorg i barnböcker

Det började väckas ett intresse för genus och kön i barnböcker under 1960- och 1970-talet (Nikolajeva 2017). De tidigaste studierna med ett genusperspektiv i barnböcker fokuserade på beskrivningen av könsroller. Hur män och kvinnor, pojkar och flickor framställs i förhållande till verkligheten. Ett nyckelbegrepp i dessa studier var könsstereotyper som handlar om hur det kvinnliga och manliga förväntas agera utifrån de rådande normerna i samhället. Nikolajeva (2017) har skapat ett abstrakt schema där egenskaperna för de manliga och de kvinnliga bygger på motsatspar. Nedan följer exempel på dessa motsatspar:

Män/pojkar:

Starka

Våldsamma

Känslökalla, hårda

Aggressiva

Kvinnor/flickor:

Vackra

Aggressionshämmande

Emotionella, milda

Lydiga

Nikolajeva menar att ett schema som detta kan underlätta bedömningen av hur manliga och kvinnliga litterära stereotypa personer skildras, men betonar att alla stereotyper inte nödvändigtvis följer detta schema. Kåreland (2005) menar att barnböcker i många fall visar på typiska manliga och kvinnliga egenskaper hos huvudkaraktärerna. Kårelands (2005) studier av två bokserier som handlar om vardagens olika aktiviteter och utmaningar visar på just detta. Den ena handlar om en pojke och den andra handlar om en flicka. Undersökningen visar på att pojken visar på manliga egenskaper som till exempelvis busighet och bråkighet medan flickan visar på egenskaper som anpasslighet och tillagsinställning. Kåreland förklarar att böckerna i den studien tydligt visar på hur en subtil genusreproduktion kan se ut.

Arruda-colli, Weaver och Wiener (2017) har studerat barnböcker med fokus på kommunikation om död och sorg. Undersökningen baseras på 210 barnböcker från olika länder. Resultaten visar att 90% av böckerna hade ungdomar som huvudkaraktärer i form av barn eller djur, varav fyra böcker hade en vuxen som huvudkaraktär. Den främsta orsaken till sorg var dödsfall på grund av ålderdom eller sjukdom. I böckerna var det två målgrupper som framstod som objekt för dödsfallet, det var mor-och farförälder och husdjur. Det var få böcker som handlade om barn som var döda och majoriteten av barnböckerna nämnde ingenting om huvudkaraktärernas ålder. Resultatet av undersökningen visar på att böckerna inte har en direkt förankring i att ge barnen en guide i sorgprocessen. Flera av böckerna visar på en rädsla hos de vuxna att nämna döden och det blir istället så att de vuxna pratar runt problemet. Det här resulterar i att barnen inte kan lära sig om de copingstrategier som finns att ta hjälp av.

Moore och Mae (1987) har gjort en undersökning om sorg i barnböcker med fokus på könsroller. Forskningen visar att kvinnliga karaktärer i större utsträckning visar på uttryckt sorg och likaså i att gråta. Att visa ilska och att

vara arg var jämt mellan könen. För att studera kvinnliga och manliga stereotyper i barnböcker delade forskarna in manligt och kvinnligt med tillhörande kategorier som ofta associeras till det givna könet. Feminina karaktärsdrag var i större grad tillskriva kvinnliga huvudkaraktärerna än de manliga och likadant var det för de maskulina karaktärsdragen som i större grad var tillskrivna de manliga karaktärerna.

2.3 Tidigare uppsatser om ämnet

I sökandet efter tidigare forskning om sorg och genus i barnböcker har vi funnit både kandidat- och magisteruppsatser på området. Majoriteten har varit kvalitativa innehållsanalyser som har berört antingen genus eller sorg i barnböcker. Vi har inte hittat någon uppsats som har haft i syfte att analysera just genus i barnböcker med tema sorg. Vi vill belysa att nedanstående resultat inte används som tidigare forskning utan enbart som tidigare kandidatuppsatser forskningsresultat på området. Mårtensson och Servin (2012) har gjort en litteraturstudie om död och sorg i barnsagor. Studien visar att sörjandet i böckerna är en del av livet men att flera av karaktärerna inte gråter för att det är känslor som visar tecken på svaghet och att det inte lämpar sig utanför hemmet. Majoriteten av böckerna visar på att det är flickor som sörjer och har en tröstande roll vilket Mårtensson och Servin tolkar som att sorgen är feminin.

3 Teori

Föreliggande studie utgår från perspektiven genus, coping och copingstrategier. Genom att använda genusperspektivet kan vi analysera och studera hur manligt och kvinnligt framträder i barnböcker. Med hjälp av coping och copingstrategier har vi fokuserat på hur sorgen behandlas, samt om barnböcker kan användas som verktyg i att hantera sorgen.

3.1 Genus

På latin betyder genus bland annat slag, sort, släkte och kön. Genus är ett begrepp som används för att urskilja och förstå olika mönster, handlingar och föreställningar

som finns mellan de två biologiska könen (Nationalencyklopedin, sökord: "genus"). I Sverige har genus främst använts för att beteckna substantiv i form av han, hon, den och det. Under 1980-talets första hälft började genus användas inom den feministiska forskningen för att översätta engelskans gender (Hirdman 2001). Genus kan förklara hur individer formas generellt och även till man eller kvinna. Det ska uppmärksammas att forskare drar en linje mellan begreppen kön och genus. På en sida av linjen är det kön som det biologiska kön individen föds till. På andra sidan linjen är det begreppet genus, som täcker det socialt och kulturellt skapade könet, konstruktionen av manligt och kvinnligt och relationen dem sinsemellan. Konkret innebär det att när ett barn föds till flicka eller pojke så fastställs deras biologiska kön, när flickan sedan får en röd mössa på huvudet så beror det på att samhället har tillskrivit färgen röd som en så kallad kvinnlig färg. Synen på vad som är det biologiska könet förändras inte över tid. Färgen samhället tillskriver att vara en flickfärg är det föränderliga över tid och påverkas av kontexten som kultur. Det är viktigt att poängtera att genusbegreppet inte är ett uttryck för biologi, det är ett mönster i vår sociala ordning och i de dagliga praktiker och aktiviteter som styrs av denna ordning (Connell 2003).

3.1.1 Könsroller

Innan användning av genus tog fart användes det sociologiska begreppet könsroller på ett sätt som nära påminner om genustänket. Könsrollsbegreppet fick utstå kritik för att det befäste synen på relationen mellan kön och roll (Hirdman 2001). Relationen mellan kön och roll kan förklaras genom att belysa att det finns en paradox i den sociologiska synen kring kön och rollteori. Teorin framkallar en bild av roller som en påhängd identitet, det här trots att identiteten ändå vilar på en biologisk deterministisk grund i form av att individen spelar sin könsroll till följd av att det biologiska könet iscensätter det (Hirdman 2001). Genus används således idag för att belysa det socialt konstruerade könet, inte det biologiska. Det vill säga de uppfattningar, normer och idéer om kön som skapas relationellt och som ett redskap för att studera de i tid och rum varierande formerna av vad som uppfattas som manligt och kvinnligt. Hirdman (1997) menar att skapandet av könsroller och vem som tilldelas vilket kan ses ur tre olika nivåer av reproduktionsprocesser. Den första är *kulturell påverkan*, som också kan ses som en samhälls nivå. Samhällets

syn på genus avgör utformningen av figurer och tankefigurer om genus. Dessa figurer är i sin tur kopplade till idealtyprelationen som förespråkas i samhället och det som sägs om hur en man och en kvinna bör vara. Den andra är *social integration* vilket handlar om det institutionella planet som hur arbetsfördelningen ska se ut mellan könen. Den tredje är *socialisering*, som utspelas på individnivå. Här kan genuskontrakten mellan man och kvinna bli så tydliga så att det liknar äktenskapsförord. På de olika nivåerna reproduceras tankar om hur män och kvinnor ska fördela arbetet, vem som ska klä sig i vad och vilka färger, hur håret ska vara men också vem som ska prata mest och minst (Hirdman 1997). Barnet växer upp och växer in i dessa genuskontrakt. På så vis ärvs det ena genuskontraktet från en till en annan.

Barn behandlas olika av vuxna, beroende på om de är en flicka eller en pojke (Wahlström 2003). Barnen som lekte med bilar får i vuxen ålder lära sig att konkurrera på arbetsmarknaden och jaga de barn som tidigare lekte med dockor. Barnen som lekte med dockor ska i sin tur i vuxen ålder laga mat och vara attraktiva inför de barnen som tidigare lekte med bilar (Connell 2003). När barn i sin tur följer dessa normer kring könsmonster uppfattar omgivningen det som något positivt (Connell 2003, s.104). Wahlström (2003) belyser att könsmonster och förväntningar på hur pojkar och flickor bör bete sig inte enbart kan läsas ur hur andra människor bemöter dem. Dessa förväntningar finns och uttrycks i många olika situationer som barnen befinner sig i eller använder i vardagen, som till exempelvis i sagor. Wahlström (2003) har samlat ihop egenskaper som det ena könet har haft monopol på:

Manligt:	Kvinnligt:
Självständighet	Relationer
Tillfredsställa egna behov	Hjälpsamhet
Stark jag utveckling	Empati
Aktivitet	Passivitet
Oberoende	Beroende
Avstånd	Närhet
Språk för konkreta ting	Språk för känslor
Rättigheter	Anpassning

Rationalitet

Känslor

Autonomi

Samarbete

Uppdelning som denna kan resultera i olika effekter för barnen (Wahlström 2003). För det första så konserverar det könsrollerna, rollerna för pojkarna och flickorna blir snävare och skapar mindre utrymme för utveckling. För det andra så kan detta leda till att pojkar får större utrymme att uttrycka sig i olika situationer medan flickor tar ett steg tillbaka. Wahlström (2003) förklarar att det är viktigt för jämställdhetspedagogik att pojkar och flickor får möjlighet att ta del av de egenskaper som det andra könet har eller har haft monopol på.

3.2 Coping

Kroppsliga reaktioner i psykiskt påfrestande situation kan modifieras av mentala strategier för att hantera situationen (Lazarus & Folkman 1984). Ordet cope innebär behärska och klara av. Begreppet coping omfattar de olika strategier som finns för att hantera både yttre och inre påfrestningar (Brattberg 2008). Copingförmåga kan översättas till svenskans bemästringsförmåga. Vilket är förmågan att kunna hantera ett liv med ovisshet, osäkerhet och oro utan att förlora hoppet (ibid). Copingförmågan kan komma till hands vid flera olika situationer i livet, som vid plötsligt dödsfall eller vid svår sjukdom. Brattberg (2008) menar att det finns olika smärtkomponenter som kan bidra till att kroppen känner stress och oförmåga att hantera vardagen. De olika smärtkomponenterna kan vara fysiska vilket kan orsakas av en skada, psykiska som kan ha sin utgångspunkt i hot eller förlust, sociala som i isolering och andliga eller existentiella som kan ske när det uppstår en förändrad bild av verkligheten. Coping inträffar när personen förändrar, påverkar eller inrättar sig efter omgivningen. Det vill säga när personen hanterar den inre stressen. Det sker också när personen själv tar vara på det som har skett genom tolkning och hur personen reagerar på det som har skett eller är pågående, alltså den inre stressen (Brattberg 2008). En framgångsrik copingprocess ger personen självförtroende vilket kan resultera i att framtida hinder eller svårigheter kan förhindras.

Copingförmågan utvecklas och grundläggs redan i barndomen (Brattberg 2008). Hur en person hanterar en kris eller stressig situation beror på

copingresurserna. Det går att urskilja de inre copingresurserna som omfattar personlighetsfaktorer så som tankar, känslor, tolkning, självkänsla, problemlösningsförmåga och förmåga att hantera relationer. Medan de yttre copingresurserna omfattar materiella ting: hjälpmedel, familj, vänner, sysselsättning och religion. Det är lätt för en person att hamna i en ond cirkel eftersom copingförmågan försämras i en stressig situation liksom stressiga situationer försämrar personens copingförmåga.

3.2.1 Copingstrategier

När en person hamnar i en svår situation så finns det olika åtgärder personen kan ta hjälp av, så kallade copingstrategier (Brattberg 2008). Olika copingstrategier kan fungera olika bra beroende på vilken situation personen ifråga befinner sig i. Det är inte heller säkert att en copingstrategi som fungerat innan är den strategi personen bör använda varenda gång. Copingstrategierna kan delas in i fyra olika kategorier: känslufokuserad coping, problemfokuserad coping, socialt stöd och meningsskapande coping (Lennéer-Axelsson 2010).

3.2.2 Känslufokuserad coping

Känslufokuserad coping fokuserar på de inre problemen genom att tolka och ta hand om sina känslor (Brattberg 2008, Lazarus & Folkman 1984). Lennéer-Axelsson (2010) urskiljer två strategier i den här typen av coping. Den första är känslomässig avlastning då personen ger uttryck för sina känslor. Det används ofta om sorgen beror på dödsfall eller vid sjukdom och personen i fråga inte kan göra något åt det. Det andra är känsloreglering vilket innebär att personen distanserar sig från känslorna. Det här är förr eller senare nödvändigt för att personen ska kunna gå vidare med sin vardag.

3.2.3 Problemfokuserad coping

Den problemfokuserade copingstrategin innebär att personen försöker förebygga, förändra eller förbättra problemet som orsakat sorgen (Lazarus & Folkman 1984). Det kan både vara i direkt anknytning till det som orsakat sorgen men det kan också ske som en effekt på grund av det som skett (Lennéer-Axelsson 2010).

Det är inte ovanligt att personer använder sig av både känslufokuserad coping och problemfokuserad coping (Lennéer-Axelsson 2010). En kombination av de två fungerar oavsett turordning. Antingen så används känslufokuserad coping först för att sedan kunna ta itu med de problem som uppstått i samband med sorgen. Eller så används problemfokuserad coping först för att sedan kunna bearbeta sina känslor (ibid).

3.2.4 Socialt stöd

Socialt stöd innebär som copingstrategi att söka sig till andra människor för att få stöd (Brattberg 2008). Det sociala stödet kan delas in i fyra olika kategorier: emotionellt stöd, kognitivt stöd, social tillhörighet och praktiskt stöd (Lennéer-Axelsson 2010). Det emotionella stödet fungerar i olika situationer av sorg. Stödet finner personen hos en närstående som kan ge omsorg, uppmuntran och ställer upp på att prata om det som har hänt. Det kognitiva stödet hjälper personen i den okontrollerbara situationen med vägledning, information som personen i fråga kan vara i behov av eller hjälp med problemlösning. Det ger personen nya kunskaper som ger verktyg att hantera vardagen igen. Social tillhörighet och nätverksstöd handlar om det som personen har i sin omgivning, exempelvis skola eller arbete. Att försöka hitta tillbaka till det sociala sammanhanget som fanns innan personen gick igenom sin kris underlättar för personen att bibehålla sin roll i sociala sammanhang. Det praktiska stödet innebär allt som kan uppfattas som konkret hjälp med ting personen klarade av själv innan krisen till exempel att tvätta eller handla (ibid).

3.2.5 Meningsskapande coping

Mening med livet är något subjektivt, något som en person skapar själv (Brattberg 2008). Mening i en persons liv kan baseras på resor, vänner, att vara nära naturen eller kanske mat och egentid. Det går att urskilja två olika former av livsmening (Lennéer-Axelsson 2010). Den ena fokuserar på den personliga utvecklingen samt att tillfredsställa sina egna behov. Medan den andra handlar om att vilja skapa mening för andra personer. Det finns olika sätt att förenkla ens egen tillvaro efter exempelvis ett dödsfall. Personen kan försöka sätta in det som har skett i ett

sammanhang som blir begripligt för den drabbade eller finna nya livsglädjeområden i livet, något som engagerar eller skapar värde för den drabbade (ibid).

4 Metod

I detta avsnitt kommer vi diskutera vårt metodval, urval, bortfall, hur vi har gått tillväga i datainsamlingen, valet av våra parametrar, forskningsetiska principer och beskriva arbetsfördelningen mellan författarna av föreliggande rapport.

4.1 Kvantitativ innehållsanalys

Vi har valt att göra en kvantitativ innehållsanalys av barnböcker. En kvantitativ innehållsanalys är ett tillvägagångssätt som handlar om analys av texter eller dokument där fokus ligger på att kvantifiera innehållet på ett systematiskt och replikerbart sätt genom kategorier som formats på förhand (Bryman 2011). Valet av en kvantitativ utformning av studien gjordes med våra frågeställningar i beaktning. I studien har frekvensberäkning spelat en viktig roll vid insamlandet av data. Frekvenser ger ett omedelbart besked om hur fördelning av en variabel ser ut (Esaiasson 2002). Vid presentation av resultatet har vi använt oss av diagram vilket är den vanligaste typen av metod vid presentation av kvantitativa data (Bryman 2011). För att kunna mäta frekvenser av i förväg definierade företeelser har vi använt oss av ett kodschema (se bilaga 2). Kodschemat fungerar som ett verktyg vid datainsamlingen och talar om vilka företeelser ska antecknas vid genomgång av materialet (Bergström & Boréus 2000). I kodschemat finns de variabler som ska kunna säga något om materialets innehåll, det som vi vill kvantifiera. Vid kodningen av materialet hade vi vår kodmanual (se bilaga 3) till hjälp. Kodmanualens syfte är till för att skapa tydlighet i vad som ska kodas och ge en möjlighet att replikeras av andra (Bergström & Boréus 2000). I föreliggande undersökning valde vi att ha med en kodningsmanual eftersom vi har variabler som behöver förtydligas och för att det ska tydligt framgå exakt det vad det är vi letar efter. Kodmanualen ger även vår undersökning ett bättre underlag om det finns intresse för att studien ska utföras en gång till.

4.2 Urval

Valet av stadsbiblioteket i Helsingborg föll sig naturligt, det är en ort vi som utför studien har förankring till genom vårt lärosäte och den utbildning vi läser. Det är argumenterbart att valet av bibliotek således är ett typiskt exempel på ett val på grunder av bekvämlighet. Bryman (2011) beskriver att ett bekvämlighetsurval grundar sig i det som är tillgängligt i forskarens omgivning för stunden. Ytterligare argument för bekvämlighetsurval tar dock slut vid valet av de barnböcker vi använt oss i studien. Helsingborgs stadsbibliotek (Familjen Helsingborg 2018) har en databas i vilken alla böcker de har är kategoriserade. Likt andra databaser har Helsingborgs stadsbibliotek olika sökval för att specificera sökningen. Följande sökord användes vid sökning efter barnböcker som berör ämnet sorg:

Medietyp: Bok

Skön/facklitteratur: Skönlitteratur

Målgrupp: Barn

Ämnesord: Bilderböcker, Sorg

Språk: Svenska

Bibliotek: Helsingborgs stadsbibliotek

Datum: 15/4 2018

Sökningen utfördes 15/4 2018 och resulterade i totalt 41 stycken unika träffar. För att försäkra oss om att de 41 böckerna som vi fått fram är barnböcker om sorg visade vi titlarna för två bibliotekarier på Helsingborgs stadsbibliotek vid två olika tillfällen. Bibliotekarierna bekräftade att alla de 41 titlarna berörde ämnet sorg. Av dessa 41 barnlitterära böcker om sorg har vi valt begränsa vår urvalsstorlek till 20 barnböcker. Vi valde siffran 20 för att vi har begränsade resurser, främst i form av tid. Vi grundar även valet av 20 titlar på att det är ett så pass stort stickprov att det bör vara möjligt att säga något om barnböckerna som tar upp sorg på Helsingborgs Stadsbibliotek. För att välja vilka 20 titlar användes en slumpgenerator (PsychicScience 2018) från en webbsida som rekommenderas av Bryman (2011). Vi gav var titel en siffra från 1 till 41. Vi matade in värden i vår slumpgenerator vilket resulterade i 20 unika tal mellan 1 till 41. Den här typen av tillvägagångssätt benämner Bryman (2011) som ett oberoende slumpmässigt urval. Oberoende slumpmässigt urval är som nämnt tidigare ett sannolikhetsurval som ger oss

möjligheten att dra slutsatser kring de barnböcker om sorg som finns på Helsingborgs stadsbibliotek.

4.2.1 Kategoriseringar på biblioteket

Vi har utöver insamlandet via Stadsbibliotekets elektroniska databas befunnit oss fysiskt på Stadsbiblioteket. På Stadsbiblioteket förklarade vi för bibliotekarierna på plats att vi ska genomföra en studie rörande barnböcker och bad dem att visa oss var barnböcker som tematiserar om sorg står placerade fysiskt. Böcker om sorg kategoriseras på Helsingborgs Stadsbibliotek under kategorierna "Död" och "Svårt och känsligt". Samtliga boktitlar i urvalet gick att finna under kategorierna nämnda ovan. Barnböckerna i vår studie tillhör kategoriseringen Hcf och Hcg, vilket är en klassificering enligt SAB-systemet som bibliotek i Sverige använder sig av. Hcf och Hcg är böcker skrivna för barn i åldrarna 0-12 år (Universitetsbiblioteket 2009).

4.2.2 Beskrivning av empirin

Barnböckerna vi har analyserat i undersökningen hade alla sorg som tema. Samtliga har kombinerat text med bild för att få fram sitt budskap. Det var en variation av textens omfång i böckerna, i vissa barnböcker var det upp till 10 meningar per sida och i andra var det bara några enstaka meningar på varje sida. Barnböckernas layout varierade i färg och teknik av hur bilderna presenterades. I en bok var det riktiga fotografier som visades upp i samband med texten, majoriteten av barnböckerna innehöll illustrationer.

4.2.3 Bortfall

Innan vi samlade in materialet förväntade vi oss inte några bortfall. Vid insamlingsförfarandet var det en titel som det inte visade sig möjligt att få tag på. Enligt biblioteket var den inte utlånad men den fanns inte fysiskt tillgänglig att hitta. På Helsingborgs stadsbibliotek är det möjligt att låna e-böcker, tyvärr var inte vår försvunna bok en sån titel som det gick att låna som e-bok via biblioteket. Eftersom det endast är en boktitel som vi inte kommer kunna analysera så valde vi att genomföra undersökningen utan att lägga till en annan boktitel. Vår bedömning är att detta inte kommer påverka undersökningens resultat i större utsträckning.

4.3 Datainsamling och bearbetning

Inför vår datainsamling arbetade vi metodiskt fram ett kodschema med hjälp av två pilotkodningar. Detta för att kontrollera att tänkt kodschema gav relevant data för undersökning. En pilotkodning är önskvärt att genomföra innan datainsamlingen för att säkerställa att variablerna och variabelvärdena fungerar och kan användas för att svara på det som är relevant för undersökningen (Bryman 2011). En variabel är de frågorna vi ställer till materialet, ett variabelvärde är de olika svar vi kan tänkas få utifrån frågorna vi ställer till materialet. Pilotkodningarna resulterade i justering av variabelvärden, svarsalternativen, på flera variabler. Vi beslutade oss även för att lägga till en fråga relaterad till illustrationerna i barnböcker. Vi antecknade under pilotkodningen det som var otydligt med kodschemat eller kodmanualen för att göra dessa så tydliga som möjligt. Under arbetet med kodmanualen togs ställning till hur bedömningen av fiktiva karaktärer skulle ske och främst när fiktiva karaktärer har tydliga könstypiska egenskaper. Vi valde att ha en variabel som klargör huruvida det är en manlig, kvinnlig eller fiktiv karaktär boken berör. Vi adderade en variabel som klargör könstillhörighet på den fiktiva karaktären detta som ett resultat av pilotkodningen där det noterades att fiktiva karaktärer med tydligt manligt/kvinnligt kön i form av egenskaper som namn och utseende existerade i materialet. All kodning av datamaterialet genomfördes tillsammans av författarna för att säkerhetsställa ett konsekvent tillvägagångssätt av kodningen.

Vid kodningen av materialet användes ett manuellt arbetssätt. Vid varje variabel läste vi igenom boken och fyllde därefter i vårt kodschema, varje bok hade ett eget Microsoft Word dokument där variablerna stod. Att gå igenom varje bok för varje ny variabel var tidskrävande men vi ville säkerhetsställa att vi inte gjorde några felkodningar till följd av att vi kodade flera variabler samtidigt. Under insamlandet hade vi vår kodningsmanual tillgänglig för att undvika fel vid kodningen. Efter att all data var insamlad använde vi oss av Microsoft Excel för att sammanställa och tolka vår data men också för att lättare kunna få en överblick. Microsoft Excels funktion "Pivot table" användes vid framtagandet av diagrammen som presenteras i delen för resultat.

4.4 Våra parametrar

För att genomföra vår undersökning om barnböcker med tema sorg och genusperspektiv har vi i vårt kodschema (se bilaga 2) samlat alla frågor som vi har ställt till materialet och i kodningsmanualen (se bilaga 3) finns det beskrivningar av vad vi menar med både frågor och svarsalternativ. Här vill vi beskriva hur vi har tänkt kring de olika variablerna och hur vi kopplar dessa till våra teorier. Variablerna är utformade för att vi ska kunna mäta och studera frekvenser av olika förekomster och fenomen i barnböckerna. Samt för att ge relevant data för att kunna säga något om fenomenet. Följande variabler ingår i kodschemat:

Basfrågor:

V1. Bokens titel

V2. Författare / Illustratör:

V3. Författarens kön:

1)Man 2) Kvinna 3) Framgår ej

V4. Antal sidor:

V5. Har boken bilder:

1)Ja 2) Nej

V6. Bokens målgrupp (ålder):

1) 0-3 2) 3-6 3) 6-12 4) framgår ej

Frågor om genus:

V7. Huvudkaraktärens kön:

1)Man 2) Kvinna 3) Framgår ej

V8. Huvudkaraktären:

1)Vuxen 2) Barn 3) Fiktiv

V9. Antal karaktärer av manligt kön:

V10. Antal karaktärer av kvinnligt kön:

V11. Antal fiktiva karaktärer:

V12. Antal gånger karaktärer av manligt kön pratar:

V13. Antal gånger karaktärer av kvinnligt kön pratar:

V14. Antal gånger karaktärer av ospecificerat kön pratar:

V15. Antal gånger karaktärer av manligt kön uttrycker sorg:

V16. Antal gånger karaktärer av kvinnligt kön uttrycker sorg:

V17. Antal gånger fiktiva karaktärer uttrycker sorg:

V18. Påvisar manliga karaktärer ett könsstereotypiskt sätt att uttrycka känslor?

1)Ja 2) Nej 3) Framgår ej

V19. Påvisar kvinnliga karaktärer ett könsstereotypiskt sätt att uttrycka känslor?

1)Ja 2) Nej 3) Framgår ej

V20. Påvisar fiktiva karaktärer ett manligt könsstereotypiskt sätt att uttrycka känslor?

1)Ja 2) Nej 3) Framgår ej

V21. Påvisar fiktiva karaktärer ett kvinnligt könsstereotypiskt sätt att uttrycka känslor?

1)Ja 2) Nej 3) Framgår ej

V22. Vem sörjer?

1)Barn 2) Vuxen 3) Ej specificerbart

V23. Orsak till sorg?

1)Dödsfall 2) Skilsmässa 3) Förlust av ägodel 4) Sjukdom 5) Annan typ av separation 6) Framgår ej

V24. Kön på karaktären som orsakar sorg?

1)Man 2) Kvinna 3) Framgår ej

Frågor om coping, familj och sorgeritual:

V25. Vilken/vilka copingstrategier använder sig huvudkaraktären av i boken?

1) Känslofokuserad 2) Problemfokuserad 3) Socialt stöd 4) Meningsskapande 5)

Strategi går ej att utläsa

V26. Vilken typ av familjekonstellation ingår huvudkaraktären i boken i:

1)Heterosexuella 2) Homosexuella 3) Framgår ej

V27. Sinnesstämning på huvudkaraktären i början av boken?

1)Positiv 2) Negativ 3) Neutral

V28. Sinnesstämning på huvudkaraktären i slutet av boken?

1)Positiv 2) Negativ 3) Neutral

V29. Sorgritual?

Fråga om illustrationer:

V30. Framställs huvudkaraktären könsstereotypiskt (på bilderna)?

1) Ja, manligt 2) Ja, kvinnligt 3) Nej 4) Framgår ej

Inledningsvis är variablerna 1-6 skapade för att ge oss en bild av hur barnböcker är uppbyggda. Vi har valt att inkludera: bokens titel, författarens namn, illustratörens namn och målgruppen som boken riktar sig till. Genom dessa variabler kan vi säga något om balansen, eller obalansen, mellan kvinnliga och manliga författare eller illustratörer. Samt se om det finns en angiven målgrupp som boken riktar sig till. Vidare ställer vi frågor, variabler 7-11, som rör barnbokens innehåll. Huvudkaraktärens kön, om huvudkaraktären är ett barn, vuxen eller fiktiv samt hur många manliga, kvinnliga eller fiktiva karaktärer som framställs i barnboken. Här vill vi studera om det går att urskilja om det är jämställt mellan förekomsten av manliga och kvinnliga karaktärer. Men också se om det är tydligt att urskilja om det är en man eller kvinna som presenteras i barnboken. Vi vill få en bild av hur könsfördelningen ser ut.

I variablerna 12-17 fokuserar vi på antalet gånger som manliga, kvinnliga eller fiktiva karaktärer pratar samt antalet gånger de uttrycker sorg. Med dessa variabler vill vi se hur stort utrymme det är som ges till respektive kön samt se vem det är som visar sorg. Det blir också en fråga om vem som ges utrymme att uttrycka och tycka något i barnboken. De variabler vi har valt att fokusera på just manligt och kvinnligt har sin grund i vår teoridel om genus. Vi vill med dessa variabler se om och hur barnböcker tar upp olika könsroller men också jämföra om det finns likheter med annan genusforskning genomförd på barnböcker. Variabler 18-21 har syftet att få fram data om barnböckerna har gett huvudkaraktärerna ett uttryck för sorg som är könsstereotypiskt. Vi grundar det könsstereotypiska uttrycket för sorg i Dyregrovs (1997) resonemang om hur pojkar och flickor visar uttryck för sorg. Vi baserar också dessa variabler på hur manliga och kvinnliga egenskaper har tilldelats olika könsroller med hjälp av Wahlströms (2003) lista på egenskaper som det ena könet har haft monopol på.

Variabel 22-24 är med för att vi vill se hur barnböcker behandlar sorg och vem det är som är orsaken till sorgen. Den tidigare forskningen (Arruda-colli, Weaver & Wiener 2017) visar på ett tydligt mönster där dödsfall är det som är starkast förknippat med barns sorg. Samma undersökning har kommit fram till två

tydliga karaktärer som orsakar sorgen. Detta har gett inspiration till att se vad de svenska barnböckerna säger om sorgens orsak samt vem det är som orsakar sorgen. Variabel 25 är direkt kopplad till vår diskussion i teoridelen om copingstrategier. Genom att urskilja om det förekommer copingstrategier i barnböcker om sorg, var vår förhoppning att kunna säga något barnböcker kan ses som ett verktyg för vuxna att prata med barn om svåra ämnen. Variabel 26-29 handlar om det som läsaren får för uppfattning om hur sorg kan tolkas men också det sociala stödet som framställs. Avslutningsvis, variabel 30, berör bilderna i böckerna för att belysa hur bilderna kan ha en påverkande faktor i hur barnboken uppfattas samt tolkas. Här har vi valt att lägga fokus på hur manligt och kvinnligt framställs med utgångspunkt i yttre attribut som kläder, färg på kläder och om håret är långt eller kort.

4.5 Forskningsetiska överväganden

I vårt arbete har vi valt att beakta de forskningsetiska principerna som rekommenderas av vetenskapsrådet inom vetenskap för humaniora och samhällsvetenskap. Vetenskapsrådet (2002) presenterar fyra huvudsakliga forskningsetiska krav. Dessa består av informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Vår undersökning har en kvantitativ ansats och empirin består av barnböcker. Vi har i vår studie därför inte hanterat några uppgifter som vi har behövt ta etiska ställningstaganden kring. Allt material vi har använt oss av är tillgängligt för allmänheten via bibliotek. Den information vi har inhämtat av barnböckerna innehåller inga känsliga data och inte heller någon information som inte får lämnas ut. Vi har däremot medvetet valt att genomföra undersökningen med fokus på att beskriva hur vi har gått tillväga med insamlingen av datan. Vi har även tydliggjort hur vi har tolkat materialet för att undvika misstolkning.

4.6 Insamlingsförfarandet av kunskapsläget

Kunskapsläget är baserat på de författare och forskare som är framstående inom de områden vi har valt. Vi har därmed valt att använda deras böcker som grund för kunskapsläget. Den tidigare forskningen som består av två utländska studier är framtagna via sökmotorn LUBsearch. Vid insamlandet har vi använt oss av

sökorden: children's literature, grief, gender or sex. Vid sökningen avgränsade vi materialet ytterligare genom att välja peer review som innebär att materialet är granskat av experter inom området.

4.7 Arbetsfördelning

Under arbetets gång har vi haft god kommunikation och samarbetat väl. Detta har vi gjort genom att sitta tillsammans och när vi inte har gjort det har vi haft telefonkontakt. Vi har varit delaktiga och aktiva i varandras texter för att se till så att det granskas kritiskt och för vi båda ska kunna stå för resultatet av uppsatsen.

5 Resultat

I det här avsnittet redovisas det resultat som undersökningen kommit fram till. Alla tabeller är angivna i antal, vi använder oss inte av procent för att visa resultaten. Förtydligande av begrepp vi använder i tabellerna finns att hitta i kodmanualen (se bilaga 3) och i begreppslistan.

5.1 Flest barnböcker och illustrationer görs av kvinnliga författare och kvinnliga illustratörer

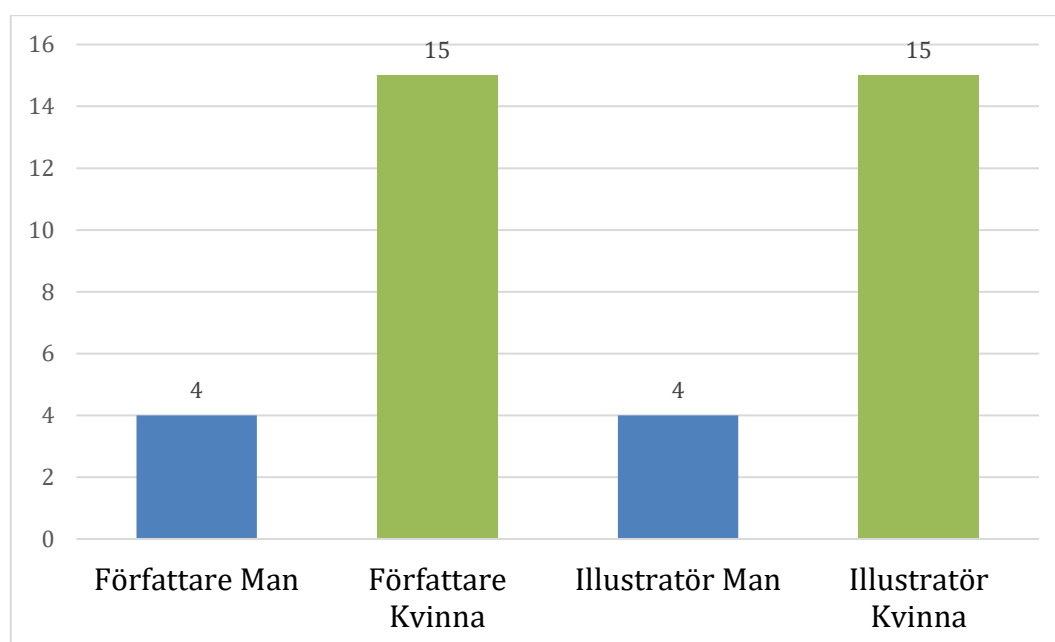

Fig. 1 Könsfördelning av författare och illustratörer. Den första kategorin på den vågräta axeln från vänster är "Författare Man" följt av "Författare Kvinna", "Illustratör Man" och avslutningsvis "Illustratör Kvinna". Staplar med blå färg representerar antal manliga individer, staplar med grön färg representerar antal kvinnliga individer.

I figur 1 visas kön fördelningen bland författare och illustratörer. Kategorin "Författare Man" åskådliggör att 4 stycken av böckerna har en manlig författare, 15 av böckerna i undersökningen har en kvinnlig författare vilket visas i kategori "Författare Kvinna". Kön fördelningen bland illustratörer är densamma som kön fördelningen bland författare, 4 stycken män respektive 15 stycken kvinnor. Vilket går att utläsa i diagrammets högra staplar. Figur 1 visar på markanta skillnader mellan könen i kategorierna "Författare" och "Illustratör", kvinnliga

författare och illustratörer förekommer i högre grad än manliga författare och illustratörer. Observera att en del författare använder sig av illustratörer, andra författare illustrerar själva. Hade undersökningen gjorts på fler böcker är det möjligt att skillnader i könsfördelningen bland författare och illustratörer hade gått att utläsa. I vår studie blev resultatet att könsfördelningen inom författare och illustratörer var av samma värde. En faktor värd att nämna i presentationen av figur 1 är det faktum att det är vanligt att författare illustrerar sina verk på egen hand vilket påverkar resultatet. Samtliga böcker i undersökningen var skrivna eller illustrerade av en ensam person.

5.2 Flest kvinnor som huvudkaraktärer

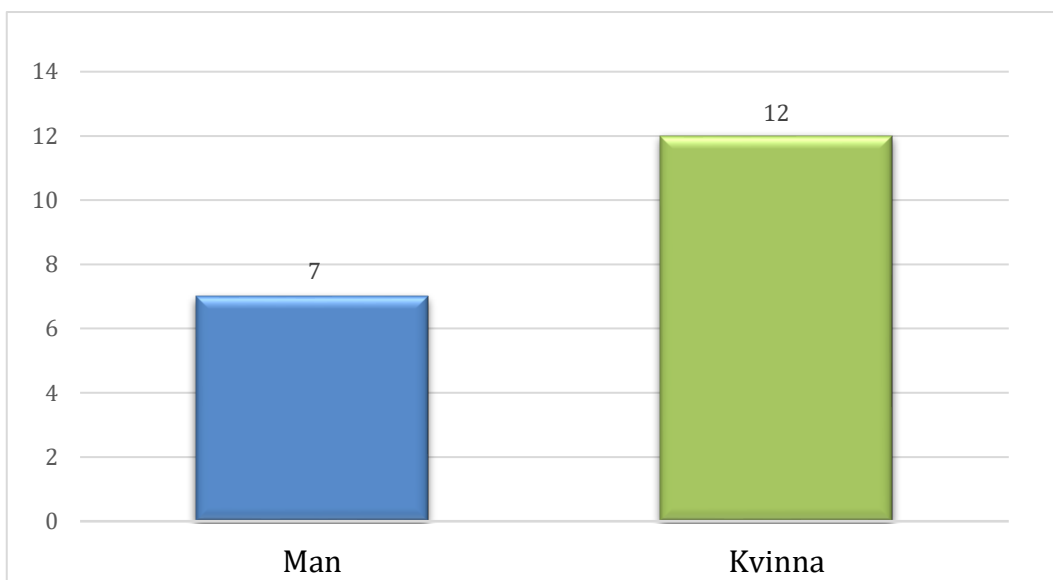

Fig. 2 Könsfördelningen bland huvudkaraktärer. Den vänstra kategorin med blå stapel på den lodräta axeln är kategori "Man". Den högra kategorin med grön stapel är kategori "Kvinna".

Figur 2 visar könsfördelningen bland huvudkaraktärerna i undersökningen. Den vänstra blå stapeln visar att antal manliga huvudkaraktärer i böckerna är 7 stycken. Den högra gröna stapeln visar antalet kvinnliga huvudkaraktärer i böckerna, totalt 12 stycken. Antalet kvinnliga huvudkaraktärer i böckerna är totalt 5 fler till antalet i jämförelse med sin manliga kontrahent, det visar tendenser på att det är fler kvinnliga huvudkaraktärer i barnböcker med sorg som tema än manliga huvudkaraktärer.

5.3 De flesta huvudkaraktärer är barn

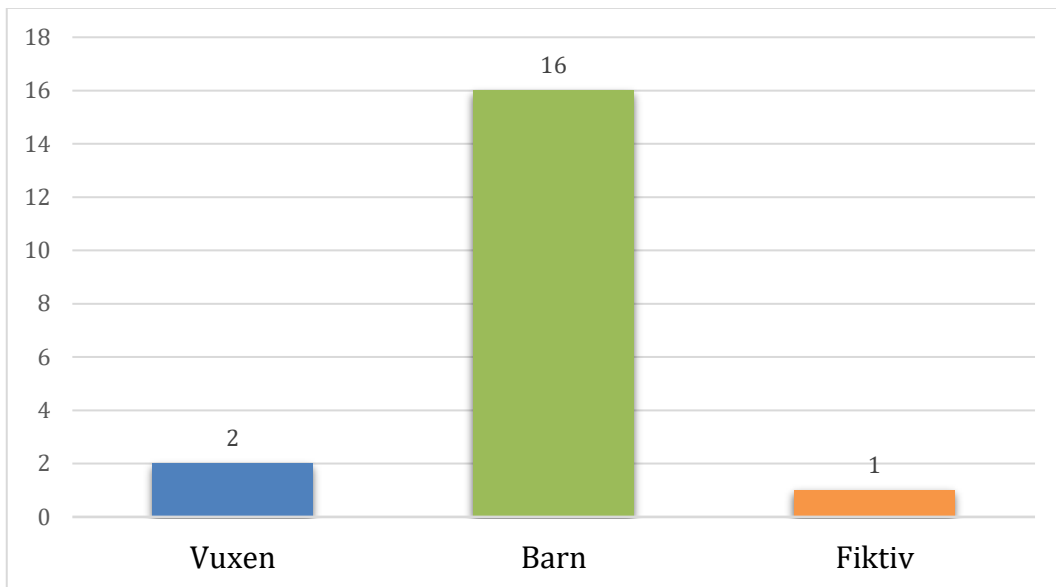

Fig. 3 Typ av huvudkaraktär. Den första blå stapeln på den vågräta axeln visar kategorin "Vuxen", den gröna mellersta stapeln visar kategorin "Barn" och den orangea stapeln till höger visar kategorin fiktiv.

I figur 3 går det att utläsa huruvida huvudkaraktären är en vuxen, ett barn eller av ett fiktivt slag. Den vänstra blå stapeln visar antalet vuxna huvudkaraktärer i böckerna, totalt 2 stycken. Den mellersta gröna stapeln visar antalet böcker där barn är huvudkaraktärer, totalt 16 stycken. Den högra orangea stapeln visar antalet böcker där huvudkaraktären är av fiktivt slag, totalt 1 stycken. Barn är tydligt den vanligaste förekommande typen av huvudkaraktär i undersökningen, antalet böcker där huvudkaraktären är en vuxen eller fiktiva karaktär är i minoritet.

5.4 Det är flest manliga karaktärer

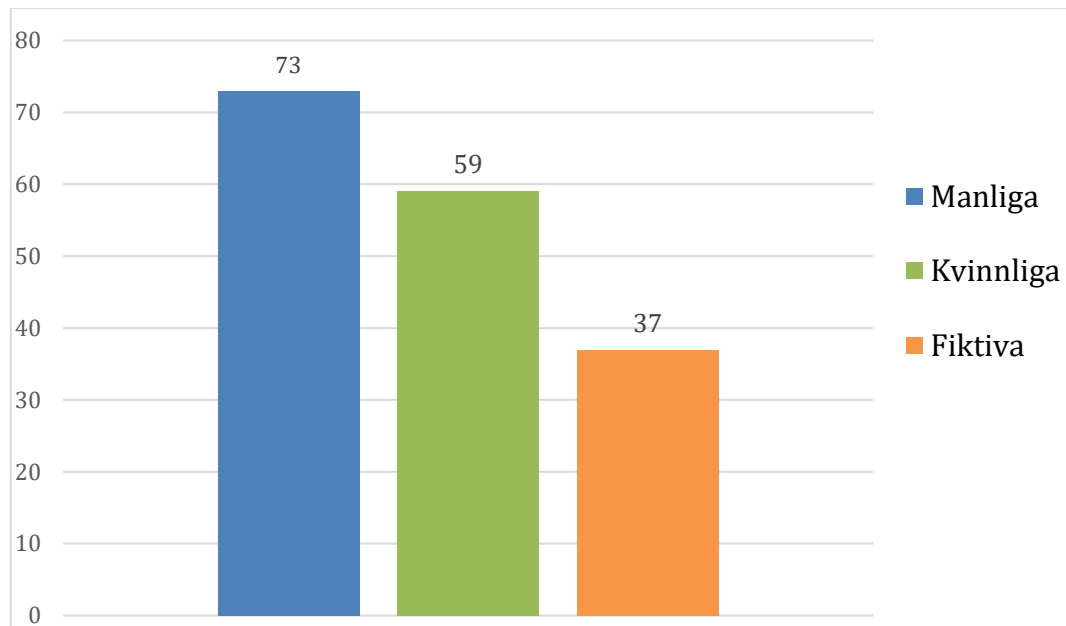

Fig. 4 Samliga karaktärer i undersökningen fördelat på manliga, kvinnliga och fiktiva. Från vänster på den lodräta axeln, blå stapel representerar antal manliga karaktärer, grön stapel representerar antal kvinnliga karaktärer och orange stapel representerar antal fiktiva karaktärer.

Figur 4 visar fördelning av det totala antalet karaktärer som finns i böckerna fördelat i manliga, kvinnliga och fiktiva. Den vänstra blå stapeln visar antal manliga karaktärer, totalt 73 stycken. Den mellersta gröna stapeln visar antalet antal kvinnliga karaktärer, totalt 59 stycken. Den högra orangea stapeln visar antal karaktärer av fiktivt slag, totalt 37 stycken. Figur 4 visar att karaktärer av manligt kön tenderar att förekomma mer frekvent än både kategorin kvinnor och fiktiva. Kvinnliga karaktärer är genom böckerna näst mest förekommande. Den minst förekommande karaktärstypen är fiktiva karaktärer.

5.5 Kvinnliga karaktärer pratar mest

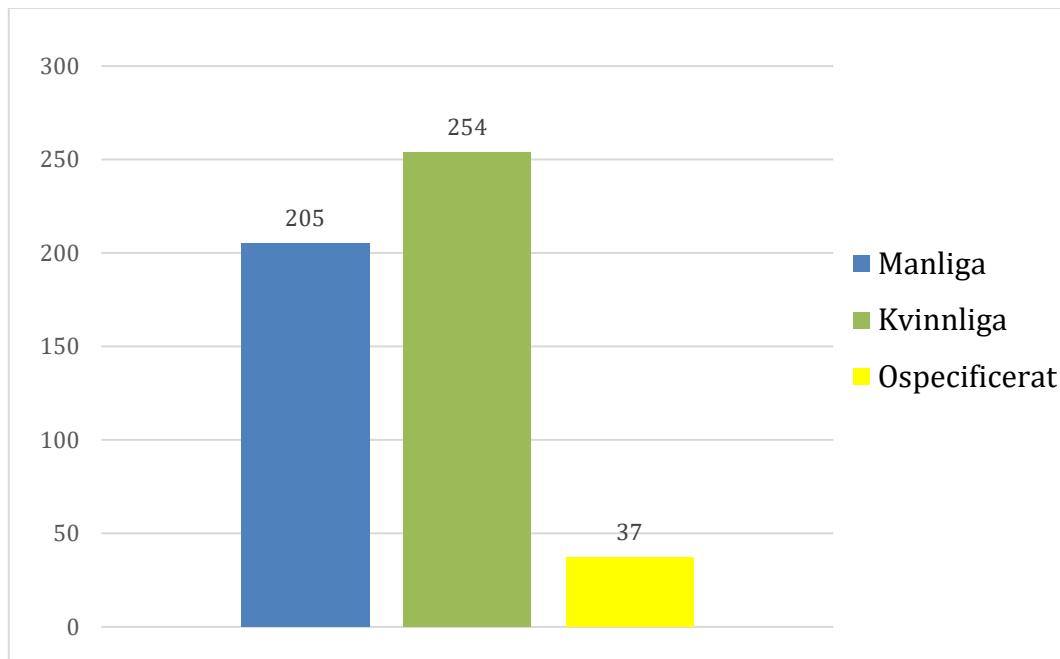

Fig. 5 Antal verbala tillfällen fördelat på manliga, kvinnliga och ospecificerat. Den vänstra blå stapeln visar antalet tillfällen en manlig karaktär pratar, den gröna mellersta stapeln visar antalet tillfällen en kvinnlig karaktär pratar och den högra gula stapeln visar antal gånger en karaktär som inte går att specificera som manlig eller kvinnlig pratar.

Figur 5 visar antalet gånger karaktärer av manligt, kvinnligt och ospecificerat kön pratar i barnböckerna. Den vänstra stapeln visar antalet gånger manliga karaktärer pratar, totalt 205 gånger. Den mellersta stapeln visar antalet gånger kvinnliga karaktärer pratar, totalt 254 gånger. Den högra stapeln visar antalet gånger karaktärer med ospecificerat kön pratar, totalt 37 gånger. Det går att avläsa att antal tillfällen där kvinnliga karaktärer pratar i böckerna är fler än antal tillfällen då manliga karaktärer pratar, den kvinnlig verbal kommunikation företer sig med andra ord förekomma något oftare än manlig verbal kommunikation i undersökningen. Antal gånger en karaktär ur kategorin ospecificerat är verbala står markant i underkant jämförelsevis med både manliga och kvinnliga karaktärer. I kategorin ospecificerat ingår karaktärer utan en tydlig könstillhörighet.

5.6 Ingen skillnad mellan uttryckt sorg för manliga och kvinnliga karaktärer

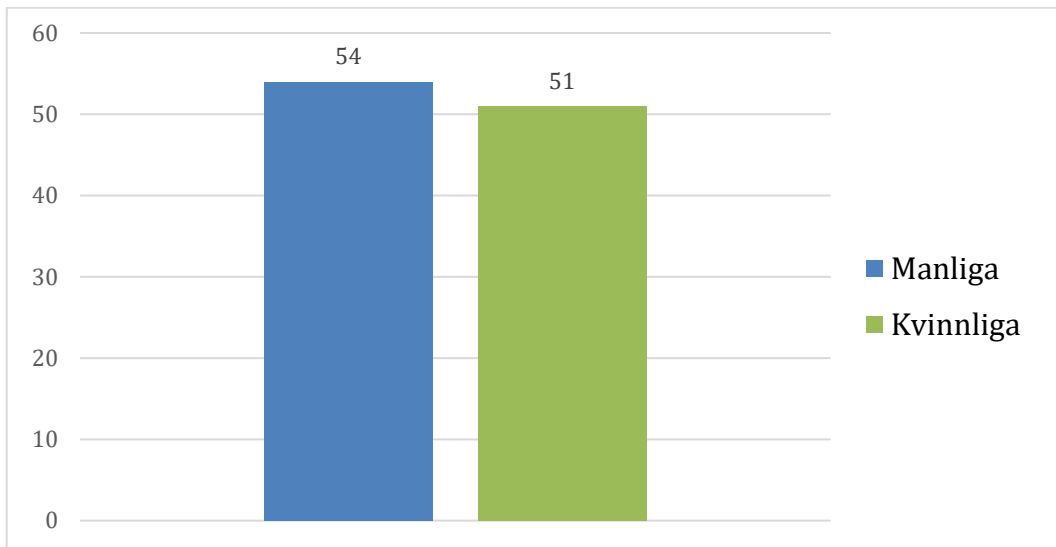

Fig. 6 Tillfällen för uttryck av sorg fördelat på kön. Den första blå stapeln på den vågräta axeln representerar antal gånger manliga karaktärer uttrycker sorg, den högra gröna stapeln representerar antal gånger kvinnliga karaktärer uttrycker sorg.

I figur 6 demonstreras antalet tillfällen manliga, kvinnliga och fiktiva karaktärer uttrycker sorg i böckerna. Den vänstra blå stapeln visar antal tillfällen manliga karaktärer uttrycker sorg, totalt 54 gånger. Den högra gröna stapeln visar antalet tillfällen kvinnliga karaktärer uttrycker sorg, totalt 51 gånger. Antal tillfällen där sorg uttrycks är relativt jämnt fördelad mellan manliga och kvinnliga karaktärer i undersökningen. Kategorin fiktiv är inte med av anledning att inga fiktiva karaktärer utan tydlig könstillhörighet uttryckte sorg i undersökningen.

5.7 Manliga karaktärer uttrycker inte sorg könsstereotypiskt

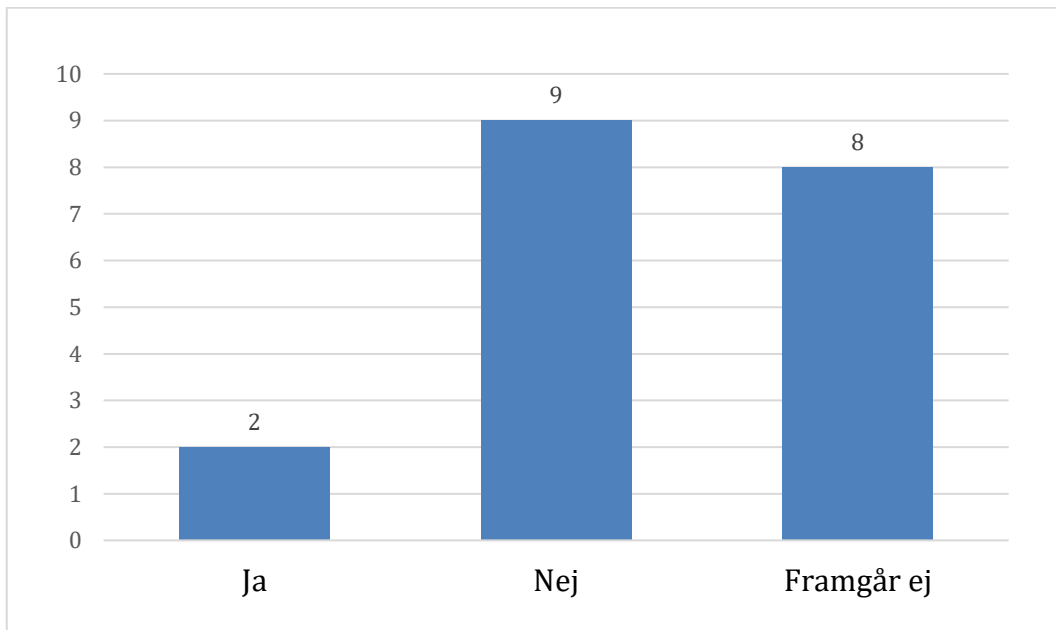

Fig. 7 Uttrycker manliga karaktärer sorg könsstereotypiskt? De tre kategorierna på den vågräta axeln är från vänster "Ja", "Nej" och "Framgår ej".

Figur 7 visar om manliga karaktärer i böckerna uttrycker sorg på ett könsstereotypiskt sätt i barnböckerna. Den vänstra stapeln visar antal böcker där manliga karaktärer uttrycker sorg på ett könsstereotypiskt sätt, totalt 2 böcker. Den mellersta stapeln visar antal böcker där manliga karaktärer inte uttrycker sorg på ett könsstereotypiskt sätt, totalt 9 böcker. Den högra stapeln visar antal böcker ett manligt könsstereotypiskt sätt att uttrycka sorg inte framgår, totalt 8 stycken. Det går att utläsa att vid de tillfällen manliga karaktärerna i undersökningen visar sorg så tenderar de att inte göra det på ett könsstereotypiskt sätt. Observera att kategorin "Framgår ej" innehåller de böcker där det inte finns några manliga karaktärer som uttrycker sorg vilket betyder att i vår undersökning är det åtta barnböcker som det inte förekommer några manliga sörjande karaktärer. Exempel på ett manligt könsstereotypiskt sätt att uttrycka sorg från materialet är genom att manliga karaktärer drar sig undan för att isolera sig och undviker att kommunicera sin sorg med andra karaktärer. Ett icke manligt könsstereotypiskt sätt att visa sorg från materialet är exempelvis när en manlig karaktär inför en grupp förmedlar sin sorg genom att gråta och förklara hur karaktären upplever sorgen. För närmare

beskrivning av den manligt könsstereotypiska typen av sorg den här studien har undersökt hänvisar vi till delen för teori.

5.8 Kvinnliga karaktärer uttrycker sorg könsstereotypiskt

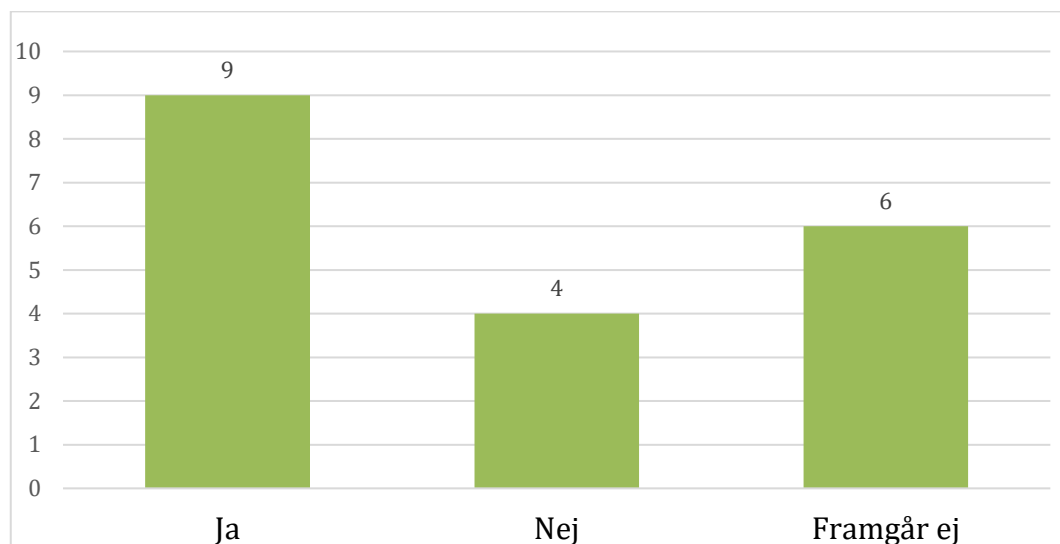
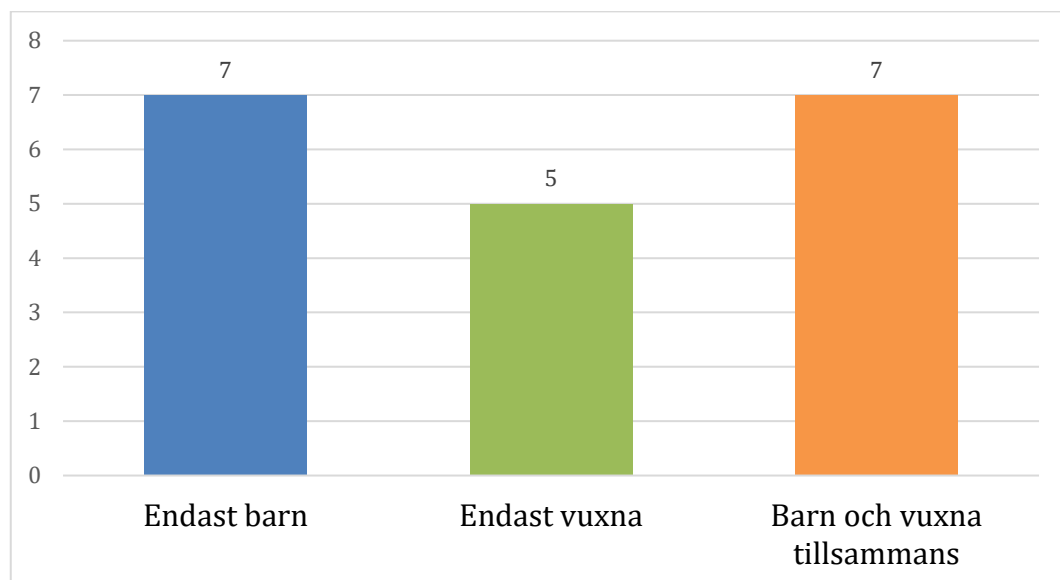

Fig. 8 Uttrycker kvinnliga karaktärer sorg könsstereotypiskt? De tre kategorierna från vänster på den vågräta axeln är kategorin “Ja”, “Nej” och “Framgår ej”.

I figur 8 kan vi se huruvida kvinnliga karaktärer i böckerna uttrycker sorg på ett könsstereotypiskt sätt i undersökningen. Den vänstra stapeln visar antal böcker där kvinnliga karaktärer uttrycker sorg på ett könsstereotypiskt sätt, totalt 9 stycken. Den mellersta stapeln visar antal böcker där kvinnliga karaktärer inte uttrycker sorg på ett könsstereotypiskt sätt, totalt 4 stycken. Den högra stapeln visar antal böcker ett kvinnligt sätt att uttrycka sorg inte framgår, totalt 6 stycken. Det går att utläsa från “Ja” och “Nej” staplarna att kvinnliga karaktärer tenderar att vara könsstereotypiska i sitt uttryckande av sorg i undersökningen. I stapeln med “Framgår ej” går det att konstatera att det i 6 böcker inte framgår några kvinnliga karaktärer som uttrycker sorg alls. Exempel från materialet på ett kvinnligt könsstereotypiskt sätt att uttrycka sorg är att prata om sin sorg med karaktärer som står den sörjande personen nära, visa sina känslor öppet genom att gråta i sällskap med andra karaktärer. Exempel på ett icke kvinnligt könsstereotypiskt sätt att uttrycka sorg från materialet är att uttrycka sin sorg genom att bli arg och dra sig undan för att undvika att andra ser att karaktären är ledsen. För närmare beskrivning

av den kvinnligt könsstereotypiska typen av sorg den här studien har undersökt hänvisar vi till delen för teori.

5.9 Vilken typ av karaktär i barnboken är det som sörjer

Figur 9 Antal barnböcker där det är barn, vuxna eller barn och vuxna tillsammans som sörjer. Den vänstra blå stapeln visar kategorin "Endast barn", den mellersta gröna stapeln visar kategorin "Endast vuxna" och den högra orangea stapeln visar kategorin "Barn och vuxna tillsammans"

I figur 9 visualiserar den vänstra blå stapeln antal barnböcker där det är barn som sörjer, totalt 7 stycken. Den mellersta gröna stapeln visar antal böcker där det är vuxna som sörjer, totalt 5 stycken. Den högra orangea stapeln visar antal böcker där det är barn och vuxna som sörjer tillsammans, totalt 7 stycken. Observera att det finns en fjärde kategori vid namn "Framgår ej" som fick ett 0 värde i undersökningen och är av den anledningen inte presenterad i figur 9. Figur 9 visar på en relativt jämn fördelning kring de tre kategorierna "Endast barn", "Endast vuxna" och "Barn och vuxna tillsammans", resultatet tyder på att det finns en pluralism i vem eller vilka det är som sörjer när karaktärer kategoriseras i barn och vuxna.

5.10 De flesta barnböcker handlar om dödsfall

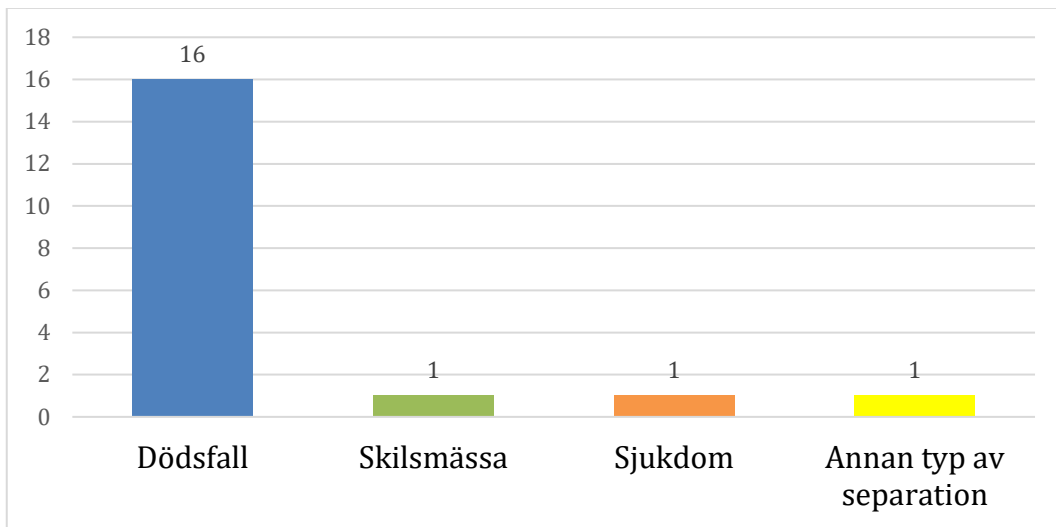

Fig. 10 Vad eller vilken är den utlösande faktorn för sorg. Den blå vänstra stapeln på den vågräta linjen visar antalet i kategorin "Dödsfall", den gröna stapeln visar antalet i kategori "Skilsmässa", den orangea stapeln visar antalet i kategorin "Sjukdom" och den gula stapeln visar kategorin "Annan typ av separation".

Figur 10 visar vad för typ av händelse det är som utlöser sorgen. Den vänstra stapeln visar antal böcker där dödsfall är den utlösande faktorn till sorg, totalt 16 stycken. Den andra stapeln från vänster visar antal böcker där skilsmässa är den utlösande faktorn till sorg, totalt 1 styck. Den tredje stapeln från vänster visar antal böcker där sjukdom är den utlösande faktorn till sorg, totalt 1 styck. Den fjärde stapeln från vänster visar antal böcker där annan typ av separation är orsak till sorg, totalt 1 styck. Den händelse som ligger bakom den utlösande faktorn till sorg har en starkt framträdande kategori i form av "Dödsfall". Dödsfall är således den absolut vanligaste typen av utlösande händelse för sorg i vår undersökning. Kategorierna "Skilsmässa", "Sjukdom" och "Annan typ av separation" är underrepresenterade i jämförelse med kategorin "Dödsfall". Det går att urskilja en tydlig trend i orsak till sorg i barnböcker om sorg.

5.11 Vanligast att män är de som beskrivs framkalla sorg

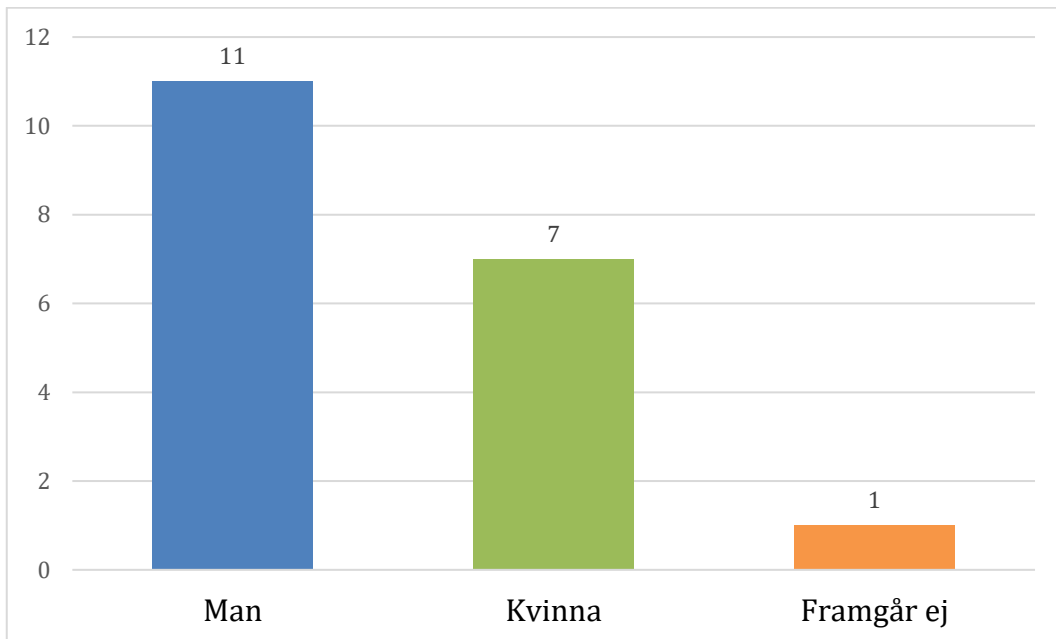

Fig. 11 Kön på karaktär som orsakande sorg hos huvudkaraktären. Den blå stapeln på den vågräta axeln visar kategorin "Man", den gröna stapeln visar kategorin "Kvinna", den orangea stapeln visar kategorin "Framgår ej".

Figur 11 visar vilket kön karaktären som utlöser händelsen som orsakar sorg har. Den vänstra stapeln visar antal barnböcker där det är en karaktär av manligt kön är den bakomliggande karaktären som utlöser händelsen av sorg, totalt 11 stycken. Den mellersta stapeln visar antal böcker där det är en karaktär av kvinnligt kön är den bakomliggande karaktären som utlöser händelsen av sorg, totalt 7 stycken. Den högra stapeln visar antalet böcker där det inte framgår vilket kön den bakomliggande karaktären som utlöser händelsen av sorg har, totalt 1 styck. I figur 11 ser vi att manliga karaktärer är något mer frekvent förekommande än kvinnor som de karaktärer som är de som förorsakar sorgen. I kategorin "Framgår ej" är karaktären ett kastanjeträd som ska sågas ner.

5.12 Kön på karaktär som det sörs för och vad händelsen bakom sorgen är

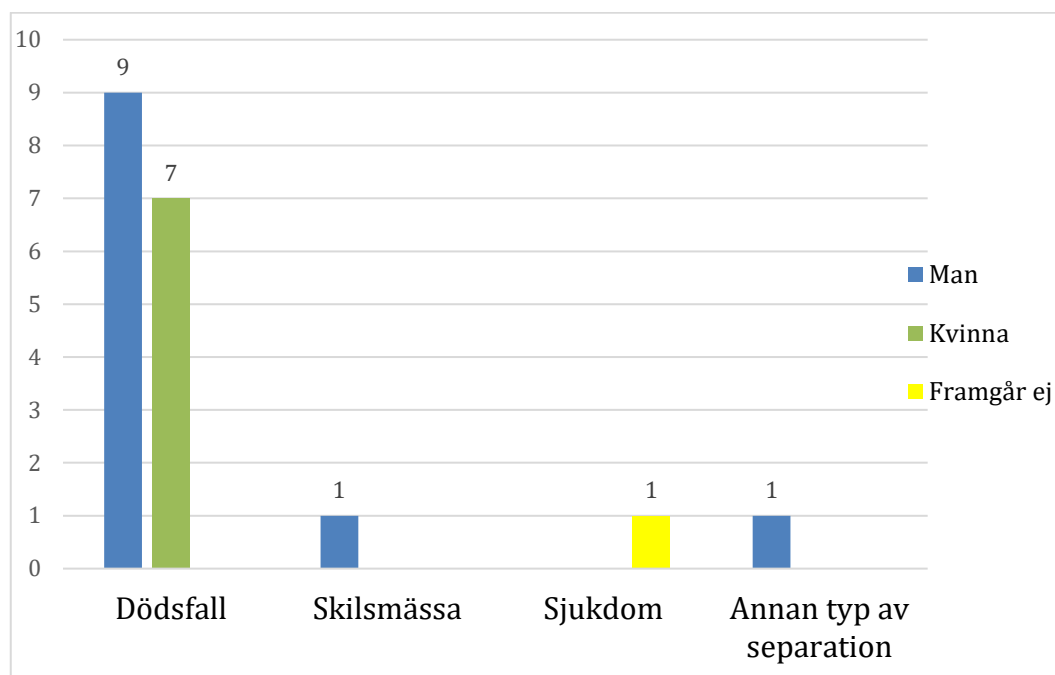

Fig. 12 Könsfördelning samt orsaker till sorg. Den vänstra kategorin på den vågräta axeln är "Dödsfall", den andra kategorin är "Skilsmässa", den tredje kategorin är "Sjukdom", den fjärde kategorin till höger är "Annan typ av separation". Färgen blå representerar karaktärer av manligt kön, grön representerar karaktärer av kvinnligt kön, gul representerar karaktärer där kön ej framgår.

Figur 12 visar könsfördelningen bland de händelserna som utlöser sorgen. I den vänstra kategorin "Dödsfall" är det 9 stycken manliga karaktärer (blå stapel), 7 stycken kvinnliga karaktärer (grön stapel) och 0 stycken där kön ej framgår. I stapeln över kategorin "Skilsmässa" är det totalt 1 manlig karaktär (blå stapel), 0 kvinnliga karaktärer och 0 av typen "Framgår ej". I den tredje kategorin från vänster benämnd som "Sjukdom" är det 0 stycken manliga karaktärer, 0 stycken kvinnliga karaktärer och 1 stycken benämningen "Framgår ej". Stapeln längst till höger i kategorin benämnd "Annan typ av separation" är det 1 manlig karaktär, 0 kvinnliga karaktärer och 0 karaktärer av "Framgår ej". Den gula "Framgår ej" stapeln i kategorin sjukdom representeras i figur 12 av ett kastanjetråd. I figur 10 framgår det att dödsfall är den vanligaste orsaken som föranleder sorg, könsfördelningen bland manliga och kvinnliga karaktärer bland de som dör är relativt jämlik med en viss högre förekomst av män när det kommer till dödsfall i form av 9 manliga

karaktärer gentemot 7 kvinnliga. I kategorierna “Skilsmässa” och “Annan typ av separation” är det män som orsakar sorgen.

5.13 Känslfokuserad copingstrategi är vanligast

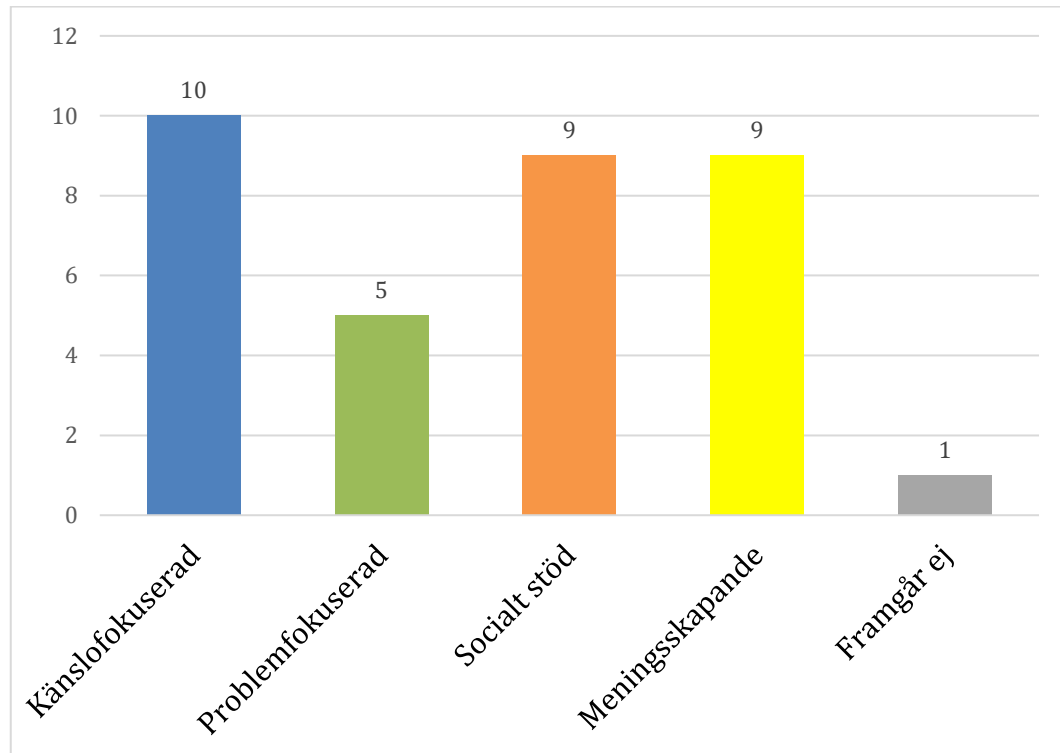

Fig. 13 Copingstrategi bland huvudkaraktärer i undersökningen. Kategorierna från vänster på den vågräta “Känslfokuserad” blå stapel, “Problemfokuserad” grön stapel, “Socialt stöd” orange stapel, “Meningsskapande” gul stapel, “Framgår ej” grå stapel.

Förekomst av olika copingstrategier visas i figur 13. Den vänstra blå stapeln visar förekomsten av känslfokuserad copingstrategi i undersökningen bland huvudkaraktärer, totalt 10 stycken. Den andra stapeln från vänster i grön färg visar förekomsten av problemfokuserad coping bland huvudkaraktärer, totalt 5 stycken. Den orangea stapeln i mitten visar förekomsten av den copingstrategi som heter “Socialt stöd” bland huvudkaraktärer, totalt 9 stycken. Den gula stapeln visar förekomsten av meningsskapande copingstrategi, totalt 9 stycken. Den grå stapeln längst till höger visar förekomsten av tillfällena då någon copingstrategi ej går att utläsa, totalt 1 stycken. Fig. 13 visar att känslfokuserad copingstrategi (10 stycken) nära följt av socialt stöd (9 stycken) och meningsskapande copingstrategi (9 stycken) är de vanligaste copingstrategierna huvudkaraktärerna i böckerna

använder sig av. Problemfokuserad copingstrategi visar sig förekomma i något mindre frekvens med totalt 5 stycken. Observera att det totala antalet strategier är högre än det totala antalet huvudkaraktärer till följd av att huvudkaraktärerna i undersökningen använde sig av copingstrategier i kombination med varandra.

5.14 Begravning vanligaste ritualen vid sorg

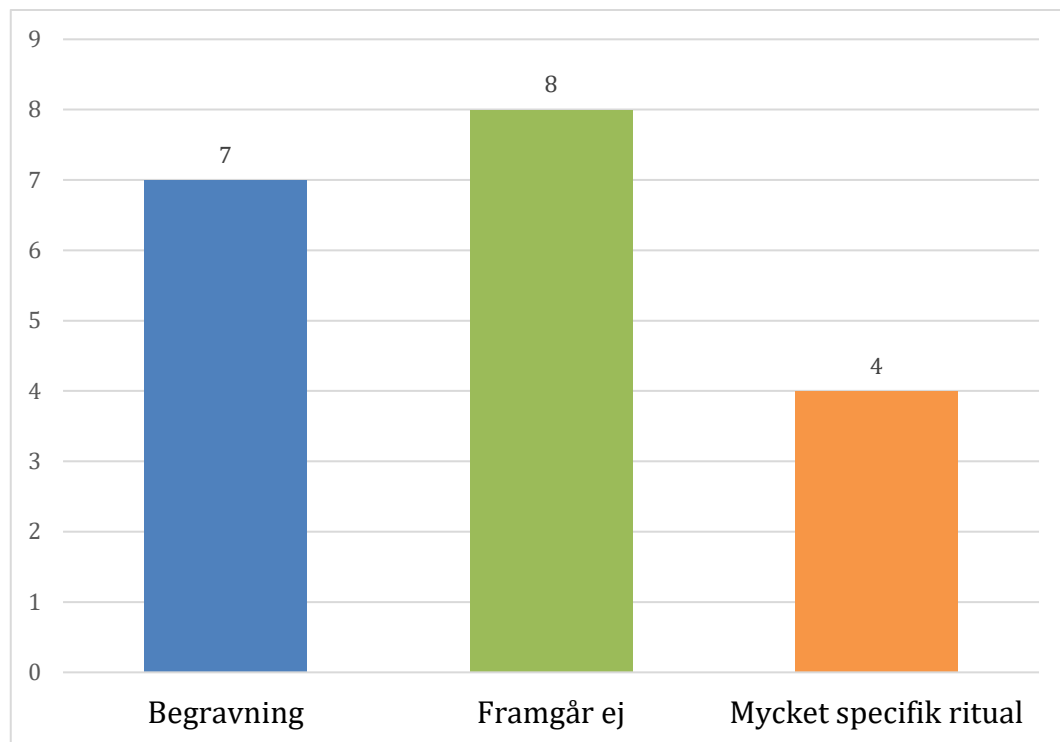

Fig. 14 Sorgeritualer. Kategorier från vänster på den vågräta axeln, "Begravning" illustrerad med blå stapel, "Framgår ej" illustrerad med grön stapel, "Mycket specifik ritual" illustrerad med orange stapel.

Figur 14 visar vilka sorgeritualer som framkommer i böckerna. Den vänstra blå stapeln visar antal tillfällen det var en begravningsritual i böckerna, totalt 7 gånger. Grön stapel i mitten visar antalet gånger en sorgesritual inte gick att utläsa, totalt 8 gånger. Orange stapel till höger visar när sorgeritualer var av mycket specifikt slag, totalt 4 stycken. Kategorin "Mycket specifik ritual" innefattar i vår undersökning följande ritualer: En flicka planterar en kastanj från ett kastanjeträd som i boken sågas ner (vilket är orsaken till sorgen i boken). Spridning av aska och placering av urna i hemmet. En huvudkaraktär placerar hörapparat tillhörande en död farfar vid hans favoritplats. En huvudkaraktär slänger en tröja hon har fått från sin pappa (skilsmässa). I de fall en sorgeritual förekommer i form av begravning eller mycket

specifik ritual i undersökningen så är begravning det mest frekvent förekommande med totalt 7 gånger. Även om kategorin “Mycket specifik ritual” deklarerad för ovan förekommer vid 4 tillfällen så är det fyra unika ritualer. Figur 14 visar även att det är vanligare med någon form av sorgeritual än ingen alls i undersökningen.

5.15 Bilderna är ofta könsstereotypiska

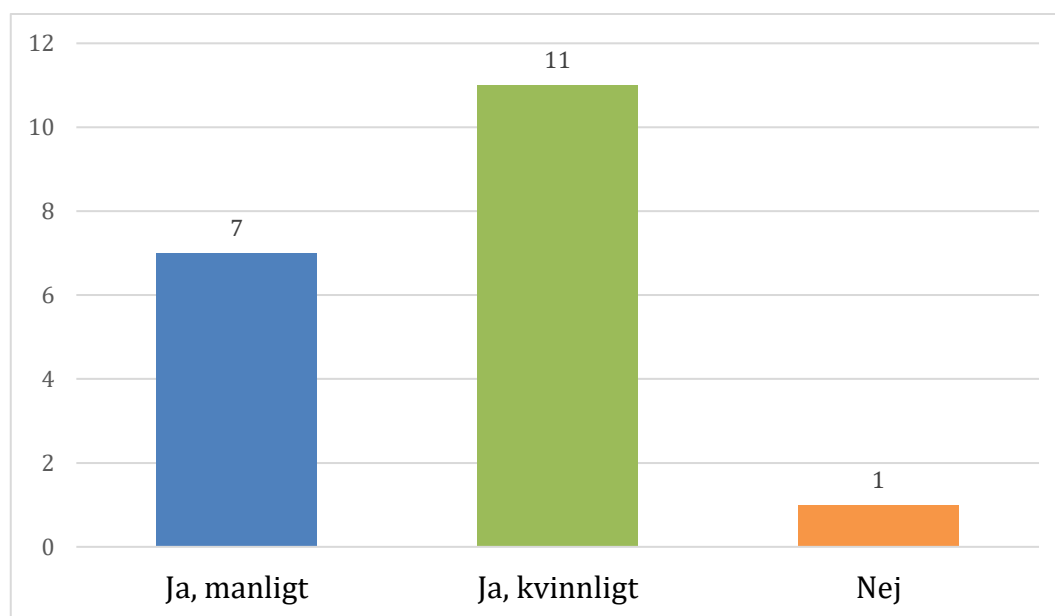

Fig. 15 Illustreras huvudkaraktärerna könsstereotypiskt. Den vänstra blå stapeln visar kategorin “Ja, manligt”, den mellersta gröna stapeln visar kategorin “Ja, kvinnligt”, den högra orangea stapeln visar kategorin “Nej”.

Figur 15 visar om huvudkaraktärerna i böckerna framställs som könsstereotypiska i illustrationerna. Den vänstra blå stapeln visar antal böcker där den manliga huvudkaraktären illustreras könsstereotypiskt, totalt 7 stycken. Den mellersta gröna stapeln visar antal böcker där den kvinnliga huvudkaraktären illustreras könsstereotypiskt, totalt 11 stycken. Den högra orangea stapeln visar antal böcker där huvudkaraktären inte illustreras könsstereotypiskt, totalt 1 stycken. Könsstereotypiskt illustrerande av karaktärerna förekommer i stor majoritet, det är endast i ett fall i undersökningen som huvudkaraktären inte illustreras på ett könsstereotypiskt vis. Exempel på könsstereotypiskt illustrerade manliga karaktärer från materialet är kort frisyr, blå kläder, sportkläder (fotbollströja tillhörande Zlatan). Exempel på kvinnligt illustrerade karaktärer från materialet klänning, långt hår, hårspänne, tofs och strumpbyxor.

6 Analys

I den här delen kommer vi att besvara våra frågeställningar utifrån våra resultat av undersökningen. Vi kommer diskutera utifrån den teoretiska utgångspunkten vår uppsats har samt jämföra erhållna resultat med tidigare forskning.

6.1 Vem sörjer

I resultatet av undersökningen ser vi en tydlig bild av att barn är i fokus i barnböcker om sorg. Av 19 barnböcker är det 16 som har ett barn som huvudkaraktär (se fig. 3). Dyregrovs (2007) resonemang om barns många olika sätt att uttrycka sorg och betydelsen av att låta barn ha en egen process i sorgen visar sig i barnböckerna vi har studerat. Vi ser ett tydligt fokus i barnböckerna att låta barnet stå i centrum för det svåra ämnet. Dyregrov (2007) lägger också en stor vikt vid att barn behöver sin eller sina föräldrar som stöd när det uppstår en svår situation. Vår data visar att barn enskilt och barn tillsammans med vuxen sörjer i barnböckerna (se fig. 9). Vi tolkar detta som att barnet får möjlighet att lära sig av hur omgivningen sörjer. Att sörja ihop med en vuxen kan vara till stor hjälp vid hantering av sorgprocessen. Barnböckerna lägger stor vikt vid att förmedla sorgen då samtliga barnböcker visar någon slags uttryck för sorg (se fig. 9). Dyregrov (2007) menar att det är bra att våga kommunicera med barnen om det som sker, beroende på barnets mognadsgrad, men också öppet visa känslor och göra barnen delaktiga. I fler än hälften av barnböckerna sker någon form av sorgeritual (se fig. 14). En återkommande ceremoniell förekomst i barnböckerna var begravning. Här visas återigen en möjlighet för barnet att se hur den vuxna hanterar sorgen. Begravningen kan upplevas som sorglig och där skapas ett utrymme att visa att det är okej att gråta men också att prata om det som har hänt (Benkel 2015). Resultaten från undersökningen visar att barnböckerna är inkluderande och låter barnet få utrymme att visa sorg. Vi ser att barnböckerna fokuserar på att låta barn och vuxna sörja ihop vilket kan gynna barnet i sin egen process. Genom att inkludera och våga nämna det som kan vara jobbigt underlättar föräldrar det för barn när det kommer till deras förmåga att kunna hantera sina egna känslor (Dyregrov 2007 & Benkel 2015).

6.2 Orsaken till sorgen

Undersökningen visar att den vanligaste orsaken till sorg är dödsfall (se fig. 10). I 16 barnböcker kopplas sorgen till dödsfall. Sorg och död är två begrepp som ofta går hand i hand. Dyregrov (2007) skriver om just hur döden kan uppfattas av barn i olika åldrar men också om hur begravningen spelar in vid barns sorgprocess och hantering av känslor. Även Nikolajeva (2017) beskriver sorgprocessen i barnböcker kopplat till döden och att det är ett mer vanligt tema idag. Tidigare studier fokuserar också på sorg och död som ett tema. Studier (Arruda-colli, Weaver & Wiener 2017) visar att den vanligaste orsaken till sorg är dödsfall. Detta stämmer överens med det vi har fått fram i vår undersökning. Det är dödsfall som förknippas med huvudkaraktärens sorg. Att döden har fokus i barnböckerna speglas även i den forskning som finns om barns sorg. När det skrivs om barns sorg så är det i koppling till död. Eftersom den tidigare forskningen också lägger fokus på detta fenomen så är det inte konstigt att barnboksförfattare väljer att skriva om det samt att bibliotekarier tar in dessa barnböcker. Det kan också ha en koppling till att döden är det som alla någon gång kommer komma i kontakt med under livets gång och att det är därför det är ett så aktuellt tema. Statistik (SCB 2014) visar att dödsfall förekommer i högre frekvens än de andra orsakerna till sorg som finns med i vår undersökning. Vilket kan förklara varför det är just dödsfall som barnböckerna väljer att fokusera på när det kommer till sorgprocesser. Karaktärerna i barnböckerna med dödsfall som orsak till sorgen är främst män med totalt 9 barnböcker. Kvinnor med dödsfall som orsak till sorg fanns i 7 av böckerna (se fig. 12). Annan forskning (Arruda-colli, Weaver & Wiener 2017) visar inte direkt vilket kön det är som har orsakat sorgen, men det har varit mor-och farföräldrar samt husdjur som har varit den främsta orsaken till sorg.

Det finns andra orsaker som också kan skapa kriser i en persons liv som kan leda till sorg. Till exempel separation och sjukdom (Cullberg 2006). Förutom orsaken dödsfall så var det tre böcker i vår undersökning som kopplade huvudkaraktärens sorg till andra orsaker (se fig. 12). I en av barnböckerna beror sorgen på skilsmässa mellan föräldrarna. Orsaken till huvudkaraktärens sorg var indirekt att föräldrarna skulle skiljas men främst kretsade sorgen kring att pappan lämnade barnet utan att hälsa på igen. Barnboken fokuserade inte så mycket på skilsmässan utan det handlade om det som uppstod efter föräldrarnas skilsmässa.

Den andra barnboken med en annan orsak kopplad till sorg handlar om en av annan typ av separation än just skilsmässa. Huvudkaraktären sörjer för att pappan är iväg på en arbetsresa. I den tredje barnboken framkommer det inte om det är en man eller kvinna som orsakar sorgen. I just den boken var det ett träd som orsakade sorgen för huvudkaraktären. Både sjukdomar, främst cancer, och skilsmässa har också ett högt antal drabbade visar statistiken (SCB 2014 & Socialstyrelsen 2017). Dessa kriser kan skapa sorg lika mycket hos ett barn som ett dödsfall kan (Cullberg 2006) och vår undersökning visar att det finns en skevhet i hur sorg framställs och behandlas i barnböcker.

6.3 Manligt och kvinnligt

Trots att kvinnliga huvudkaraktärer är i majoritet i vår undersökning (se fig. 2) så förekommer manliga karaktärer i högre frekvens än kvinnliga karaktärer (fig. 4). Skillnaden i antalet manliga karaktärer kontra kvinnliga karaktärer (se fig. 4) speglar sig inte i antal tillfällen manliga och kvinnliga karaktärer är verbala. Kvinnliga karaktärer är de som vid mest tillfällen kommer till tals och utövar verbal kommunikation (se fig. 5). Wahlström (2003) beskriver egenskaper som det kvinnliga könet har monopol på som relationer, hjälpsamhet, empati, närhet och samarbete. Egenskaper som i stor mån kräver ett språkbruk och muntlig kommunikation. Som motsatspar till de kvinnliga egenskaperna står de manliga egenskaperna i form av självständighet, tillfredsställa sina egna behov, stark jagutveckling och avstånd (Wahlström 2003). Egenskaper som ger bilden av mannen som en stark individ som på egen hand tar sig fram i sin vardag oberoende av andra. Antalet gånger män uttrycker sorg i böckerna är högre än antalet gånger de kvinnliga gör det men det är ingen markant skillnad mellan kategorierna (se fig. 6). Eftersom karaktärer av manligt kön är överrepresenterade genomgående i materialet samtidigt som de kvinnliga huvudkaraktärerna är fler än de manliga går det inte att dra för stora slutsatser kring om det är manliga eller kvinnliga karaktärer som uttrycker sin sorg mest. Det går dock att konstatera att de manliga karaktärerna som visar sorg inte gör det på ett könsstereotypiskt sätt (se fig. 7). Medans de kvinnliga karaktärerna uttrycker sorg på ett betydligt mer könsstereotypiskt sätt (se fig. 8). Med ett könsstereotypiskt sätt syftar vi till de egenskaper Nikolajeva (2017) och Wahlström (2003) tillskriver som typiskt för manligt och kvinnligt. Att de

manliga karaktärerna inte visar sin sorg på ett könsstereotypiskt sätt visar att mannen som den tysta sörjaren som inte gråter eller kommunicerar om sin sorg med sin omgivning inte förmedlas i barnböcker om sorg. I förlängning innebär det att det är möjligt att utläsa en förändring i normer kring hur män ska agera i samband med sorg.

Den visuella framställningen av karaktärerna i vår undersökning visar tydligt att förhållningssätt kring hur män och kvinnor ser ut och klär sig befasts. Figur 15 visar att 18 av totalt 19 huvudkaraktärer illustreras könsstereotypiskt i materialet. Materialet bidrar till den fortsatte konstruktionen av vad det är som är manligt och kvinnligt när det kommer till utseende vilket bekräftar Hirdmans (1991) resonemang om att genuskontrakten går i arv. Det framgår tydligt att barnboksförfattarna väljer att repetera vedertagna tankefigurer om manligt och kvinnligt och tillämpar det på karaktärerna i barnböckerna. Å ena sidan kan det ha att göra med (Brink 2005) tanke om att barn väljer barnböcker utifrån det som är bekant. Å andra sidan bidrar det till en snäv bild av hur manligt och kvinnligt bör vara i form av vem som ska klä sig i vad och hur arbetet ska fördelas i hemmet (Hirdman 1991).

Föreliggande studie visar att det främst är kvinnliga författare som skriver barnböcker om sorg (fig. 1). Könsfördelningen speglar inte SCB statistik som visar att av de individer som försörjer sig i Sverige som författare så är 51% kvinnor och 49% män (SCB 2018). Att vara barnboksförfattare kan ha en lägre status bland författare då barnboken i sig har en lägre litterär status i jämförelse med skönlitterära böcker skrivna till en vuxen publik. Den lägre statusen kan vara anledningen till könsfördelningen bland författare till barnböcker. Kvinnodominerade yrken som till exempel städare och förskollärare har historiskt sett i samhället en lägre statusnivå än mansdominerade yrken. Könsfördelningen bland författarna speglas även i könsfördelningen bland illustratörerna till böckerna. När det kommer till könsfördelningen bland huvudkaraktärerna i vår studie är det fler kvinnliga huvudkaraktärer än manliga (se fig. 2). Kanske är det vanligare att kvinnliga författare skriver böcker där huvudkaraktären är en kvinna. Det är möjligt att könsfördelningen bland huvudkaraktärerna (se fig. 2) beror på att barnböcker om sorg handlar om emotionella teman. Tidigare forskning (Nikolajeva 2017) säger att stereotypiskt kvinnliga karaktärer i litteratur bland annat är

emotionella och milda i motsats till stereotypiskt manliga karaktärer i litteratur som har egenskaper som känslolokalla och hårda. Wahlström (2003) tar upp att flickor i böcker har egenskaper som känslor och ett språk för känslor i motsats till pojkarnas rationalitet och språk för konkreta ting. Kanske är det lättare att ha en kvinnlig huvudkaraktär i en bok som tar upp en så kraftig emotion som sorg då det är mer konventionellt att en kvinnlig karaktär visar känslor och har ett språk för att prata om känslor. Det är möjligt att Wahlström (2003) och Nikolajevs (2017) teorier om könsegenskaper bland litterära karaktärer även går att applicera på varför det är mer kvinnliga författare än manliga som skriver barnböcker om sorg, det faller sig mer accepterat att skriva om emotioner som kvinna än som man.

6.4 Barnböcker som verktyg

Av totalt 19 stycken barnböcker var det bara en barnbok där huvudkaraktären inte använde sig av en copingstrategi (se fig. 13). Copingstrategin känslufokuserad coping förekommer flest upprepade gånger i barnböckerna. Genom att barnböckerna fokuserar på att diskutera känslor skapas en öppenhet om att det är okej att prata om hur vi mår. Strategin omfattar både känslohantering och distansering från känslor (Brattberg 2008). Oavsett hur barnböckerna har valt att diskutera känslor i anknytning till sorg så finns det med som ett återkommande tema. Copingstrategierna meningsskapande och socialt stöd kommer strax efter den känslufokuserade copingen i förekomst. Att våga prata och lita på andra är viktigt för barn för att dem ska kunna gå vidare i livet efter en kris menar Dyregrov (2007). Det sociala stödet handlar om att söka sig till andra för att få stöd (Brattberg 2008). Det sociala stödet visar sig i flera av barnböckerna. Både genom att barnen pratar med sina föräldrar, vänner och andra som finns i omgivningen. Huvudkaraktärerna visar också att de vill finna en mening med det sorgliga som har hänt genom att använda sig av copingstrategin, meningsskapande. Det kan handla om att hitta på saker som gynnar ens egen utveckling men också genom att skapa något som ger andra människor mening (Lennéer-Axelsson 2010). Den problemfokuserade copingstrategin används inte i lika hög grad som de andra strategierna i de barnböcker vi studerat. Fokuset för huvudkaraktärerna att hitta en lösning eller vilja förbättra situationen som orsakats av sorg kunde ses i olika sammanhang i barnböckerna. I vår undersökning är det främst kvinnliga

huvudkaraktärer vilket kan ha att göra med resultatet att den känslufokuserade copingen används mest. Det får stöd av Dyregrov (1997) som menar att flickor och pojkar har skiljt sig åt i hur de hanterar en jobbig situation. Att flickor hanterar sorgen genom att prata och pojkar agerar i handling. Värt att ta upp igen är att manliga karaktärer inte sörjer på ett könsstereotypiskt sätt i barnböckerna (se fig. 7). Även detta kan vara en bidragande faktor till att sorgen hanteras främst genom känslohantering.

I flera av barnböckerna använder sig huvudkaraktären sig av en kombination av olika strategier, något som Brattberg (2008) förklarar kan ha att göra med att en copingstrategi som fungerat innan, inte nödvändigtvis fungerar alla gånger när personer hamnar i en kris. I 5 stycken barnböcker använder sig huvudkaraktärerna sig av känslufokuserad coping och socialt stöd som strategi. Dessa två strategier omfattar känslohantering och förmågan att placera det jobbiga som har hänt i ett nytt sammanhang som kan ge mening för sig själv eller för andra (Brattberg 2008). I 3 av barnböckerna använder sig huvudkaraktärerna sig av känslufokuserad coping, problemfokuserad coping och meningsskapande strategi. Lennér-Axelsson (2010) skriver att det inte är ovanligt att det sker en kombination av känslufokuserad och problemfokuserad coping. Vår undersökning visade en blandning av de två strategierna ihop med meningsskapande. Resultaten visar att huvudkaraktärerna i böckerna gärna använder sig av flera olika copingstrategier (se fig. 13). Till skillnad från Arruda-colli, Weaver och Wiener (2017) och deras undersökning som de fann att barnböckerna inte har en direkt anknytning till hur barnen kan guidas genom sorgen. I deras studie är det flera vuxna som undviker att prata om döden och därmed får barnen inte lära sig om de copingstrategier som finns. Vi anser att det finns en slags vägledning i barnböckerna vi har läst då nästan alla böcker visar på en eller flera olika copingstrategier. Barnböckerna visar på en variation av de olika strategierna vilket kan tydas på så sätt att målgruppen för barnboken får se olika sätt att hantera en jobbig situation. Som tidigare har poängterats (Benkel 2015, Dyregrov 2007) så finns det ett behov för barn att få vägledning i sorgen. Förmågan att hantera en jobbig situation kan ge inspiration för läsaren, vuxen som barn, och därmed fungera som ett verktyg att prata om alla känslor som kan dyka upp i samband med sorg.

7 Avslutande diskussion

Avslutningsvis vill vi diskutera för- och nackdelar med kvantitativ metod och kvalitativ metod generellt. Sedan för vi en diskussion om hur den kvantitativa innehållsanalysen har fungerat i förhållande till det vi har studerat. Därefter kommer vi diskutera hur vi ser på våra resultat och om det finns behov av ny forskning.

7.1 Metoddiskussion

I valet av vår metod för undersökningen har vi sett för- och nackdelar med både de kvalitativa och kvantitativa forskningsansatserna. Kvalitativa forskningsmetoder kan ge en mer detaljerad bild av innehållet i böckerna (Bryman 2011). Det hade varit möjligt att använda citat för att exemplifiera kring kön och könsroller i barnböcker vilket hade kunnat ge oss en fördjupad bild av manligt och kvinnligt framställs i den kontexten. Det hade resulterat i ett fokus på den kontextuella förståelsen. Genom att använda en kvantitativ ansats finns det istället möjlighet att kvantifiera kön på huvudkaraktärer och användande av copingstrategier. Det gör att vi kan få fram tillförlitliga data som i sin tur kan leda till generalisering utöver vårt forskningsområde (Bryman 2011). Vid en kvalitativ studie är det möjligt att vi hade valt att intervjua författare bakom barnböcker om sorg eller de barn som tar del av böckerna, vilket leder till hantering av etiskt känsligt material i form av bland annat personuppgifter. Hade vi valt att intervjua författare kring exempelvis deras förhållning till vilket kön huvudkaraktärer har och hur dem väljer om det ska vara en manlig, kvinnlig eller fiktiv karaktär. Det är möjligt att dem hade gett oss ett svar som inte stämmer med hur det ser ut i barnböcker tillgängliga för samhället. En kvantitativ studie ger oss istället möjligheten att mäta graden av förekomster och vilka skillnader det finns i förekomsten av kvinnligt och manligt. Vi kan ge resultaten stöd och tydlighet med statistik som på ett objektivt sätt kan visa detta med tabeller och diagram (Bryman 2011). Med hjälp av tabeller kan vi visa om det finns markanta skillnader mellan manlig och kvinnligt. Det kan också visa i vilken grad det uttrycks sorg i barnböckerna. Detta hade varit svårt att genomföra med exempelvis intervjuer eftersom det blir ett stort fokus på deltagarnas uppfattning av kontexten, resultaten kan då bli präglade av personliga åsikter. Med den

kvantitativa metoden får vi som forskare en större roll i utformandet av undersökningen (Bryman 2011). Vi har därför valt att genom hela undersökningen vara tydliga med hur vi räknar frekvenser av förekomster men också genom att vara ärliga när något inte har fungerat bra.

Vi vill förtydliga att vi som utfört den här studien inte lägger några värderingar i huruvida den ena forskningsmetoden står över den andra. Att utformandet på den här studien blev kvantitativ grundades i att vi ansåg att vi med kvantitativ metod kommer få ut det mest lämpliga resultatet för att kunna besvara det syfte och de forskningsfrågor vi hade.

7.2 Värdering av kvantitativ metod

Vi börjar med att kommentera det som har varit bristfälligt med metodvalet. Genom att använda kvantitativ innehållsanalys har vi inte kunnat säga något om vad barn som läser barnböcker tycker om utbudet och budskapet. Materialet kan inte säga något om hur barn uppfattar barnböcker i form av hur manligt och kvinnligt framställs eller hur sorgen kommer till uttryck. Något som hade varit möjligt vid intervjuer. Under framtagandet av analysen kom vi fram till att variabel 20 och 21 angående könsstereotyper bland fiktiva karaktärer inte gav oss någon data av relevans. Variabel 27 och 28 som handlar om vilken sinnesstämning huvudkaraktären har i början respektive slutet av boken upptäckte vi var svåra att vara konsekventa i bedömningen av vad en positiv, neutral eller negativ sinnesstämning är. Definitionen av vad början och slutet på boken är visade sig också svårt att bedöma. Därför beslöt vi oss för att inte använda dessa variabler. En annan brist i studien är tolkningsutrymmet som uppstår vid appliceringen av kodschema på materialet. Trots en utförlig kodmanual finns det utrymme för läsarens egna tolkningar, främst vid variablerna som rör copingstrategier. Det här påverkar studiens validitet i resultatet gällande variablerna som undersöker copingstrategier. Det påverkar också studiens utkomst vid en eventuell replikation. Även om samtliga copingstrategier förklaras och nämns i delen för teori är det möjligt att egna värderingar kring vad exempelvis problemfokuserad coping är och hur karaktärer i böcker tillämpar det.

Förtjänsterna med vårt material och studiens tillvägagångssätt är att vi har varit tydliga med vårt insamlingsförfarande. Vi är tydliga med vad vi vill

mäta med vårt kodschema, vad vi faktiskt mäter, hur vi mäter det med vår kodmanual och vi är tydliga med brister som vi tidigare nämnt. Detta är bland annat tack vare mängden av variabler som vi har ställt till materialet, vilket gett en bred grund för att skapa intressanta och relevant data. Syftet och frågeställningarna har kunnat besvarats med hjälp av vår valda metod. Vi har med kvantitativ innehållsanalys lyckats få fram konkreta resultat som kan säga något om vem det är som sörjer och om hur manligt och kvinnligt förekommer i barnböcker. Vi har kunnat urskilja och kvantifierat hur ofta manliga och kvinnliga karaktärer pratar samt uttrycker sorg. Något som inte hade varit möjligt med ett kvalitativt tillvägagångssätt utan då hade vi fått resultat som hade sagt något om den specifika kontexten karaktärerna befunnit sig i. Forskningsområdet som vi har valt är avgränsat till barnböcker på tema sorg som finns vid Helsingborgs stadsbibliotek men barnböckerna som vi har analyserat finns med stor sannolikhet på andra bibliotek runt om i Sverige. Det är rimligt att med studien generalisera kring de barnböcker som handlar om sorg på Helsingborgs Stadsbibliotek även till andra bibliotek i Sverige med anledning av att barnböcker är ett smalt tema inom ämnet sorg och storleken på det stickprov studien har.

Det faktum att studien har en ståndpunkt som är socialkonstruktivistisk, då den undersöker sociala konstruktioner om manligt och kvinnligt, så innebär det att studien är med och återskapar normer kring manligt och kvinnligt. Wenneberg (2010) menar att vid studier om kön riskerar forskaren att återskapa och upprätthålla föreställningar om vad kön är. Det är inte vår mening med studien att vidare befästa roller kring vad manligt och kvinnligt är.

7.3 Framtida forskningsbehov

Resultatet speglar kunskapsläget i den mån att det är främst fokus på död som orsak till sorg. Forskningen fokuserar på den sorgprocess som barn går igenom när de hanterar ett dödsfall, det finns betydligt mindre forskning på den sorgprocess ett barn går igenom i samband med skilsmässa eller sjukdom. Det här trots att statistiken presenterad i undersökningen (SCB 2014 & Socialstyrelsen 2017) visar att skilsmässa och sjukdom är något som är en del av många barns vardag. Vi anser att det finns ett behov av fler barnböcker som fokuserar på andra orsaker till sorg än dödsfall. Med anledning av att på ett bättre sätt kunna bemöta barn, både

professionellt och som förälder, som går igenom en sådan kris. Vi ser också ett behov av att studera hur barn hanterar sorg med hjälp av de copingstrategierna vi har i undersökningen. Vi har sett en tydlighet i användandet av copingstrategier i barnböckerna och sett detta som ett verktyg för barn att lära sig mer om sorghantering samt även som verktyg för vuxna för att våga prata med barn om sorg. Det hade därför varit intressant och viktigt att undersöka hur barn uppfattar barnböcker med tema sorg. Andra förslag från oss på vad framtida undersökningar på ämnet kan fokusera på är:

- Hur uppfattas barnböcker av barn och matchar det mot vad författaren hade för avsikt med boken?
- Kan barn sörja med andra barn? Hur ser det ut i syskonskaror?
- Vilka färger används för att visa sorg, hur ser barn på färgval?

8 Sammanfattning

Vems är sorgen i barnböcker om sorg? Vår undersökning visar att barn och vuxna har en tendens att sörja ihop vilket kan resultera i att barnet lär sig fler uttryck för sorg. Genom att visa på olika sätt att sörja och att visa en öppenhet om det svåra kan läsaren ges ett verktyg att börja prata om sina känslor eller lära sig om sina egna uttryck. Genomgående i barnböckerna visas en trend av att koppla samman begreppen sorg och dödsfall. Trots att det finns andra kriser som är vanliga och kan orsaka sorg som exempelvis skilsmässa. Frågan om hur flickor och pojkar uttrycker sorg i barnböcker gav en annorlunda bild än vad tidigare forskning visat, Dyregov (1997) menar att pojkar är mer handlingsinriktade. Hur manliga och kvinnliga karaktärer presenteras sörja skiljde sig åt. De kvinnliga karaktärerna visar en högre frekvens att uttrycka sorg könsstereotypiskt än de manliga, detta tolkar vi som en början på förändring av brytning av normer. Åtminstone för de manliga karaktärerna som framställs i barnböckerna. Vi ställde oss frågan om vilka frekvenser kön förekommer i barnböcker om sorg. Det går att urskilja manliga och kvinnliga karaktärer på ett tydligt sätt. Vi baserar detta på att vi sällan har behövt fylla i alternativet "Framgår ej" (se bilaga 2 kodschema). Det förekommer flest kvinnliga huvudkaraktärer i barnböckerna. Manliga karaktärer förekommer dock i en högre frekvens än kvinnliga. Genom våra variabler fick vi olika svar som ger

svar på hur manligt och kvinnligt framställs och förekomsten av dessa. Utifrån copingstrategierna har vi sett ett mönster i att visa barn hur de kan sörja och att det finns möjligheter att kombinera olika uttryck för sorg. Samtliga copingstrategier går att finna i vårt undersökningsmaterial vilket tyder på en mångfald gällande tillvägagångssätt vid sorg. Således omkullkastas vår hypotes i vissa delar av studien och i andra bekräfts den. Könsfördelningen av karaktärer påvisar en skevhet både bland huvudkaraktärer och övriga karaktärer. Bland huvudkaraktärerna är det fler kvinnor (se fig. 2) representerade, sett till totalt antal karaktärer är männen mer (se fig. 4). Vid antal tillfällen med verbal kommunikation (se fig 5) visar studien att karaktärer av kvinnligt kön kommer till tals oftare än män, skillnaden mellan män och kvinnor får dock anses som liten. I antal tillfällen där män och kvinnor uttrycker sorg i böckerna är skillnaden hårfin, de manliga karaktärerna visar sorg vid tre fler tillfällen än de kvinnliga. Karaktärer av kvinnligt kön tenderar i större utsträckning att sörja könsstereotypiskt än män (se fig. 7 & 8).

Referenslista

Arruda-Colli Marina N. F., Weaver Meaghann S., and Wiener Lori. 2017. Communication About Dying, Death, and Bereavement: A Systematic Review of Children's Literature. *Journal of Palliative Medicine* 20 (5): 548-559. [<http://doi.org/10.1089/jpm.2016.0494>. Hämtat: 2018-04-21.]

Benkel, Inger (2015). *Att möta den som sörjer: flera perspektiv på sorg efter dödsfall*. Gävle: Meyer

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur

Brattberg, Gunilla (2008). *Att hantera det ohanterbara: om coping*. Stockholm: Värkstaden

Brink, Lars (2005) Välja bok. Läspreferenser hos en grupp barn under år 1-3 och år 6. I Kåreland, Lena (red.). *Modig och stark - eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur och kultur

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Cancerfonden Sverige. Socialstyrelsen (2013). *Cancer i siffror 2013: populärvetenskapliga fakta om cancer*. [Ny utg.]. Stockholm: Cancerfonden.

Connell, Raewyn (2003). *Om genus*. Göteborg: Daidalos

Cullberg, Johan (2006). *Kris och utveckling*. 5. omarb. och utök. utg. Stockholm: Natur och kultur

Dyregrov, Atle (1997). *Barn och trauma*. Lund: Studentlitteratur

Dyregrov, Atle (2007). *Sorg hos barn: en handledning för vuxna*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Esaiasson, Peter. (2002). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (1. uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.

Familjen Helsingborg. 2018. *Bibliotekssökning*. Familjen Helsingborg. [<https://www.bibliotekfh.se/>. Hämtat: 2018-04-27]

Freud, Sigmund. (2003). *Metapsykologi*. Stockholm: Natur och kultur.

Genus. [u.å.]. Nationalencyklopedin. [<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/genus>. Hämtat: 2018-05-08.]

Hirdman, Yvonne (1997). Genussystemet: reflexioner kring kvinnors sociala underordning. I Lars Furuland & Johan Svedjedal (red.). *Litteratursociologi*. Lund: Studentlitteratur

Hirdman, Yvonne (2001). *Genus: om det stabila föränderliga former*. 1. uppl. Malmö: Liber

Kåreland, Lena (2005b) Frihet eller närhet? Om Benny och Malla. I Kåreland, Lena (red.). *Modig och stark - eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur och kultur

Kåreland, Lena. 2008. *Barnlitteraturens utveckling i Sverige*. Litteraturbanken. [<https://litteraturbanken.se/red/presentationer/specialomraden/BarnlitteraturensUtvecklingISverige.pdf>. Hämtat: 2018-04-24.]

Kåreland, Lena (2013). *Barnboken i samhället*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

- Lazarus, Richard S. & Folkman, Susan (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer
- Lennéer-Axelson, Barbro (2010). *Förluster: om sorg och livsomställning*. 1. uppl. Stockholm: Natur & Kultur
- Lindgren, Astrid (1976[1973]). *Bröderna Lejonhjärta*. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Magnusson, Eva (2003). *Genusforskning inom psykologin: bidrag till psykologisk teori och praktik*. Stockholm: Höskoleverket i samarbete med Nationella sekretariatet för genusforskning
- Moore, Timothy, & Mae, Reet. 1987. 'Who dies and who cries: Death and bereavement in children's literature'. *Journal Of Communication* 37 (4):52-64 [http://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.1987.tb01008.x. Hämtat: 2018-04-21.]
- Mårtensson, Johanna och Servin, Sara. 2012. *Död och sorg i barnsagor - En explorativ litteraturstudie*. Kandidatuppsats. Lunds universitet. [http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=2753627&fileOId=2756644. Hämtat: 2018-05-07.]
- Nikolajeva, Maria (2017). *Barnbokens byggklossar*. Upplaga 3 Lund: Studentlitteratur
- Perspektiv Helsingborg (2017). *Perspektiv Helsingborgs demografi*. Helsingborgs stad. [https://helsingborg.se/wp-content/uploads/2017/09/demografi_2017.pdf. Hämtat: 2018-04-27.]
- PsychicScience. 2018. *Random Number Generator*. PsychicScience.org [https://psychicscience.org/random.aspx. Hämtad: 2018-05-17.]
- SCB (2014). 52 000 barn var med om en separation 2013.

[<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/barn-och-familjestatistik/pong/statistiknyhet/barn--och-familjestatistik-2013/>. Hämtat: 2018-05-13.]

SCB (2018). Yrkesregistret med yrkesstatistik 2016. Stockholm: Statistiska centralbyrån [http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:scb-2018-am33sm1801_pdf. Hämtat: 2018-05-15.]

Statistik om dödsorsaker år 2016 [Elektronisk resurs]. (2017). Socialstyrelsen.

UNICEF (2009). *Barnkonventionen*. Stockholm: UNICEF Sverige.

Universitetsbiblioteket. 2009. SAB-systemet. Lunds universitet. [<http://www3.uu.se/infokompetens/bibl/sab.html>. Hämtat: 2018-05-16.]

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wahlström, Kajsa (2003). *Flickor, pojkar och pedagoger: jämställdhetspedagogik i praktiken*. Stockholm: Sveriges utbildningsradio (UR).

Wenneberg, Søren Barlebo (2010). *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. 2. uppl. Malmö: Liber

Bilagor

Bilaga 1

Lista barnböcker

Titel: *Annas himmel*

Författare och illustratör: Stian Hole

År / Förlag: 2013 / Alfabeta

Titel: *Annie från sjön*

Författare och illustratör: Kitty Crowther

År / Förlag: 2013 / Rabén & Sjögren

Titel: *Anton och sorgens pil*

Författare / Illustratör: Katrine Marie Guldager / Kirsten Raaggaard

År / Förlag: 2009 / ABC

Titel: *Den gröna koftan*

Författare / Illustratör: Ingrid Chabbert / Marie Lafrance

År / Förlag: 2014 / Epix

Titel: *Den långa vandringen*

Författare / Illustratör: Martin Widmark / Emilia Dziubak

År / Förlag: 2018 / Bonnier Carlsen

Titel: *Egil, morfar och Guds himmel*

Författare / Illustratör: Malin Hedström / Anna Andersson

År / Förlag: 2015 / Pärlan

Titel: *Farmor och paradiset*

Författare / Illustratör: Victoria Hammar / Anna Sandler

År / Förlag: 2005 / Rabén & Sjögren

Titel: *Får hundar korvar i himlen?*

Författare / Illustratör: Sara Galli / Mats Molid

År / Förlag: 2014 / Idus förlag

Titel: *Hejdå mamma! Vi hörs!*

Författare / Illustratör: Andreas Hasselberg / Vera Mulder

År / Förlag: 2016 / Idus förlag

Titel: *Koltrastflickan*

Författare / Illustratör: Annica Schönhult / Kerstin Holmstedt

År / Förlag: 2014 / Opal

Titel: *Krama aldrig en humla!*

Författare / Illustratör: Annabeth Jarl / Anna-Karin Garhamn

År / Förlag: 2015 / Idus förlag

Titel: *Kära döden*

Författare / Illustratör: Patty Zowczak Pajak / Anna Pajak

År / Förlag: 2014 / Parabellum Nord AB

Titel: *Lilla faster och saknaden*

Författare / Illustratör: Harriet Abrahamsson / Karin Ducander

År / Förlag: 2009 / Schildts & Söderströms

Titel: *Min änglasyster*

Författare och illustratör: Annakarin Jerndahl

År / Förlag: 2017 / Bubblan bokförlag

Titel: *När pappas farmor dog*

Författare / Foto: Farzad Farzaneh / Victor Gårdsäter

År / Förlag: 2013 / Rabén & Sjögren

Titel: *Oliver och sorgen*

Författare / Författare: Maria Aminoff / Cissi Welin

År / Förlag: 2016 / Aminoff Creative

Titel: *Stig*

Författare / Illustratör: Annica Hedin / Per Gustavsson

År / Förlag: 2017 / Rabén & Sjögren

Titel: *Tre bilar och en död katt*

Författare och illustratör: Gry Moursund

År / Förlag: 2017 / Lilla piratförlaget

Titel: *Vakna min kastanj*

Författare / Illustratör: Åsa Mendel-Hartvig / Ane Gustavsson

År / Förlag: 2015 / Natur & Kultur Digital

Bilaga 2

Kodschema

Kodschema med tillhörande kodmanual (se bilaga 3).

V0.1 Kod id:

V0.2 Kod datum:

V0.3 Bok:

Grundfrågor:

V1. Bokens titel

V2. Författare / Illustratör:

V3. Författarens kön:

1)Man 2) Kvinna 3) Framgår ej

V4. Antal sidor:

V5. Har boken bilder:

1)Ja 2) Nej

V6. Bokens målgrupp (ålder):

1)0-3 2) 3-6 3) 6-12 4) framgår ej

Frågor till materialet:

V7. Huvudkaraktärens kön:

1)Man 2) Kvinna 3) Framgår ej

V8. Huvudkaraktären:

1)Vuxen 2) Barn 3) Fiktiv

V9. Antal karaktärer av manligt kön:

V10. Antal karaktärer av kvinnligt kön:

V11. Antal fiktiva karaktärer:

V12. Antal gånger karaktärer av manligt kön pratar:

V13. Antal gånger karaktärer av kvinnligt kön pratar:

V14. Antal gånger karaktärer av ospecificerat kön pratar:

V15. Antal gånger karaktärer av manligt kön uttrycker sorg:

V16. Antal gånger karaktärer av kvinnligt kön uttrycker sorg:

V17. Antal gånger fiktiva karaktärer uttrycker sorg:

V18. Påvisar manliga karaktärer ett könsstereotypiskt sätt att uttrycka känslor?

1)Ja 2) Nej 3) Framgår ej

V19. Påvisar kvinnliga karaktärer ett könsstereotypiskt sätt att uttrycka känslor?

1)Ja 2) Nej 3) Framgår ej

V20. Påvisar fiktiva karaktärer ett manligt könsstereotypiskt sätt att uttrycka känslor?

1)Ja 2) Nej 3) Framgår ej

V21. Påvisar fiktiva karaktärer ett kvinnligt könsstereotypiskt sätt att uttrycka känslor?

1)Ja 2) Nej 3) Framgår ej

V22. Vem sörjer?

1) Barn 2) Vuxen 3) Barn och vuxen 4) Ej specificerbart

V23. Orsak till sorg?

1) Dödsfall 2) Skilsmässa 3) Förlust av ägodel 4) Sjukdom 5) Annan typ av separation 6) Framgår ej

V24. Kön på karaktären som orsakar sorg?

1) Man 2) Kvinna 3) Framgår ej

V25. Vilken/vilka copingstrategier använder sig huvudkaraktären av i boken?

1) Känslofokuserad 2) Problemfokuserad 3) Socialt stöd 4) Meningsskapande 5) Strategi går ej att utläsa

V26. Vilken typ av familjekonstellation ingår huvudkaraktären i boken i:

Heterosexuella 2) Homosexuella 3) Framgår ej

V27. Sinnesstämning på huvudkaraktären i början av boken?

1) Positiv 2) Negativ 3) Neutral

V28. Sinnesstämning på huvudkaraktären i slutet av boken?

1) Positiv 2) Negativ 3) Neutral

V29. Sorgritual?

Bildtema i barnlitteratur

V30. Framställs huvudkaraktären könsstereotypiskt (på bilderna)?

1) Ja, manligt 2) Ja, kvinnligt 3) Nej 4) Framgår ej

Bilaga 3

Kodmanual

Kodmanual tillhörande kodschema (se bilaga 2).

V0.1 Kod id: Namnet på forskaren. Varje siffra representerar den som har kodat materialet.

V0.2: Kod datum: Datumet som kodningen har genomförts.

V1: Bokens titel

V2: Namnet på författaren och illustratören till boken

V3: Författarens kön, vid pseudonym väljs svaret framgår ej, av händelse att det är fler än en författare väljs det kön författarna har en gång.

Exempelvis vid händelse att båda författarna är av kvinnligt kön väljs variabelvärde "2 - Kvinna". Är det en man och en kvinna väljs variabelvärde "1 - Man" och variabelvärde "2 - Kvinna".

V4: Antal sidor i boken. Om boken ej innehåller sidantal så hämtas information om antalet sidor via bokförlagets hemsida. Om detta inte finns att hämta in på bokförlagets hemsida så lämnas rutan tom.

V5: Innehåller boken bilder. Svartalernativ "Ja" fylls i även om det bara är en bild/ illustration/ foto med i barnboken.

V6: Framgår det vilken åldersgrupp boken är rekommenderad för. Om boken inte anger det direkt så hämtar vi information, om det finns tillgängligt, på bokförlagets sida.

V7: Könet på huvudkaraktären i boken. Om karaktären är en fiktiv art men gör anspråk på att vara av manligt respektive kvinnligt kön i form av att ha ett

manligt/kvinnligt tilltalsnamn så väljs det variabelvärdet. Exempel: En katt som är en pappa kodas som "1 - Man", en hund som heter Sara kodas som "2 - Kvinna". Om kön ej framgår väljs variabelvärde "3 - Framgår ej".

V8: Är huvudkaraktären en vuxen individ, ett barn eller en fiktiv karaktär. I fiktiv karaktär ingår karaktärer som är djur, oavsett om karaktären i barnboken är exempelvis en vuxen katt eller en kattunge.

V9: Antal karaktärer i boken som är av manligt kön. Inkluderat fiktiva karaktärer och djur om det framgår att dem är av manligt kön. Med manligt kön menar vi karaktärer som på ett tydligt sätt presenteras som män. Exempel på detta är karaktärer som benämns med manligt tilltalsnamn (Lars, Erik, Konrad etc.), karaktärer med manliga drag (kort hår, skägg etc.) och karaktärer som benämns med ord som pappa, morfar, farfar, farbror, kassör etc.

V10: Antal karaktärer i boken som är av kvinnligt kön. Inkluderat fiktiva karaktärer och djur. Med kvinnligt kön menar vi karaktärer som på ett tydligt sätt presenteras som kvinnor. Exempel på detta är karaktärer som benämns med kvinnligt tilltalsnamn (Emma, Gunilla, Anna etc.), karaktärer med kvinnliga drag (långt hår, smink, klänningar etc.) och karaktärer som benämns med ord som mamma, mormor, farmor, faster, kassörska etc.

V11: Antal fiktiva karaktärer. Det totala antalet fiktiva karaktärer som är med i boken. Djur inkluderat oavsett om det framgår att djuret eller den fiktiva karaktären är manlig eller kvinnlig.

V12: Antal gånger i boken som karaktärer av manligt kön pratar. Vid konversationer mellan två individer där parterna talar varannan gång räknas varje händelse av tal. Exempel "-Hej, säger person ett" "-Hejhej svarar person två" "-Hur mår du, frågar person ett". Person ett pratar två gånger, person två pratar en gång.

V13: Antal gånger i boken som karaktärer av kvinnligt kön pratar. Vid konversationer mellan två individer där parterna talar varannan gång räknas varje händelse av tal. Exempel “-Hej, säger person ett” “-Hejhej svarar person två” “-Hur mår du, frågar person ett”. Person ett pratar två gånger, person två pratar en gång.

V14: Antal gånger i boken som karaktärer med ospecificerat kön pratar. Vid konversationer mellan två individer där parterna talar varannan gång räknas varje händelse av tal. Exempel “-Hej, säger person ett” “-Hejhej svarar person två” “-Hur mår du, frågar person ett”. Person ett pratar två gånger, person två pratar en gång.

V15: Antal gånger i boken som karaktärer av manligt kön uttrycker sorg. Exempel på att uttrycka sorg: prata/tänka i metaforer om sorg, gråta, apati/handlingsförflamning, ilska, nedstämdhet. Om karaktären är en fiktiv art men gör anspråk på att vara av manligt respektive kvinnligt kön i form av att ha ett manligt/kvinnligt tilltalsnamn så väljs den variabel karaktären uppfyller. Exempel: En katt som är en pappa kodas under V15 , en hund som heter Alva kodas under V16. Om kön ej framgår under V17.

V16: Antal gånger i boken som karaktärer av kvinnligt kön uttrycker sorg. Exempel på att uttrycka sorg: prata/tänka i metaforer om sorg, gråta, apati/handlingsförflamning, ilska, nedstämdhet. Om karaktären är en fiktiv art men gör anspråk på att vara av manligt respektive kvinnligt kön i form av att ha ett manligt/kvinnligt tilltalsnamn så väljs den variabel karaktären uppfyller. Exempel: En katt som är en pappa kodas under V15 , en hund som heter Alva kodas under V16. Om kön ej framgår under V17.

V17: Antal gånger i boken som karaktärer av ospecificerat kön uttrycker sorg. Exempel på att uttrycka sorg: prata/tänka i metaforer om sorg, gråta, apati/handlingsförflamning, ilska, nedstämdhet. Om karaktären är en fiktiv art men gör anspråk på att vara av manligt respektive kvinnligt kön i form av att ha ett manligt/kvinnligt tilltalsnamn så väljs den variabel karaktären uppfyller. Exempel:

En katt som är en pappa kodas under V15 , en hund som heter Alva kodas under V16. Om kön ej framgår under V17.

V18: Påvisar manliga karaktärer uttryck för sorg som är stereotypiska för sitt kön. För att svara “1 - Ja” bör karaktären visa minst 2 av dessa egenskaper som står listade nedan. Könstereotypiska uttryck för sorg beskrivs i sin helhet i delen för teori:

Självständighet

Tillfredsställa egna behov

Stark jagutveckling

Aktivitet

Oberoende

Avstånd

Språk för konkreta ting

Rättigheter

Rationalitet

Autonomi

V19: Påvisar kvinnliga karaktärer uttryck för sorg som är stereotypiska för sitt kön. Könstereotypiska uttryck för sorg beskrivs i delen för teori. För att svara “1 - Ja” bör karaktären visa minst 2 av dessa egenskaper som står listade nedan.

Könstereotypiska uttryck för sorg beskrivs i sin helhet i delen för teori:

Relationer

Hjälpsamhet

Empati

Passivitet

Beroende

Närhet

Språk för känslor

Anpassning

Känslor

Samarbete

V20: Påvisar fiktiva karaktärer ett manligt könsstereotypiskt sätt att uttrycka känslor. Könsstereotypiska uttryck för sorg beskrivs i delen för teori. För att svara "1 - Ja" bör karaktären visa minst 2 av dessa egenskaper som står listade ovan. Könsstereotypiska uttryck för sorg beskrivs i sin helhet i delen för teori.

V21: Påvisar fiktiva karaktärer ett kvinnligt könsstereotypiskt sätt att uttrycka känslor. Könsstereotypiska uttryck för sorg beskrivs i delen för teori. För att svara "1 - Ja" bör karaktären visa minst 2 av dessa egenskaper som står listade ovan. Könsstereotypiska uttryck för sorg beskrivs i sin helhet i delen för teori.

V22: Är karaktärerna som sörjer vuxna eller barn. Vuxen är en individ som passerat adolescensen, har vuxit färdigt och är utvecklad. Exempel på vuxen individ - pappa, mamma. Barn är en individ som är i skedet mellan födsel och vuxen ålder. Exempel på barn - syskon. Går karaktären inte att kategorisera under variabelvärde "1 - Barn" eller "2 - Vuxen" väljs variabelvärde "3 - Ej specificerbart". Inkluderar fiktiva karaktärer.

V23: Vad är källan till sorgen i boken. Den ursprungliga händelse som har skapat det tillstånd av sorg boken tar upp. Exempelvis: Dödsfall. Här räknar vi in plötsliga dödsfall och naturliga dödsfall. Av både fiktiva karaktärer som icke-fiktiva karaktärer. Skilsmässa: Om det är en skilsmässa mellan två föräldrar. Förlust av ägodel: Här räknar vi in allt som har varit av betydelse för karaktären. Sjukdom: Här räknar vi in sjukdom som är svårhanterlig och som kan utlösa en kris hos karaktären. Framgår ej: Om det inte framgår tydligt vad det är som orsakar sorgen väljs detta alternativ.

V24: Det kön på den karaktär som är orsaken/grunden för att ett tillstånd av sorg tas upp i boken. Exempel: Om en pappa har dött väljs variabelvärde "1 - Man". Är anledningen till sorg av materiell orsak väljs variabelvärde "3 - Framgår ej".

V25: De copingstrategier huvudkaraktären i boken använder sig av. Uttryck för de olika copingstrategierna beskrivs i sin helhet i delen för teori. Känslofokuserad

coping: Om karaktären visar uttryck för känslor eller distanserar sig från sina känslor. Problemfokuserad: Om karaktären försöker förebygga, förändra eller förbättra problemet som orsakat sorgen. Socialt stöd: Om karaktären söker sig till andra människor för att få stöd. Meningsskapande: Om karaktären på något vis skapar en mening för sig själv eller för andra i sin närhet med sin grund i det som utlöste sorgen. Strategi går ej att utläsa: Om karaktären inte visar några tydliga tecken på tidigare nämnda strategier.

V26: Vilken typ av familjekonstellation ingår huvudkaraktären i boken i. Har huvudkaraktären en mamma och en pappa väljs variabelvärde "1 - Heterosexuella". Har huvudkaraktären två pappor väljs "2 - Homosexuella". Vid händelse att familjekonstellation består av en mamma som har en ett barn till följd av insemination väljs variabelvärde "3 - Framgår ej".

V27: Den sinnesstämning huvudkaraktären har i början av boken. Positiv: Om karaktären är glad och det går att utläsa en bra stämning. Negativ: Om karaktären är ledsen eller arg och det går att utläsa en dålig stämning. Neutral: Om karaktären inte visar några tydliga tecken på sinnesstämning.

V28: Den sinnesstämning huvudkaraktären har i bokens slut. Positiv: Om karaktären är glad och det går att utläsa en bra stämning. Negativ: Om karaktären är ledsen eller arg och det går att utläsa en dålig stämning. Neutral: Om karaktären inte visar några tydliga tecken på sinnesstämning.

V29: Vid genomförande av sorgeritual i boken. Exempel på sorgeritual är begravning eller andra ritualer som har en direkt koppling till det som orsakade sorgen.

V30: Framställs huvudkaraktären på ett könsstereotypiskt sätt på bilderna. Här bedöms det utifrån kläder och utseende. Exempel på svarsalternativ "1 - Ja manligt": mörka kläder, jeans och t-shirt, kort hår. Exempel på svarsalternativ "2 - Ja kvinnligt": ljusa eller färgstarka kläder, klänning, strumpbyxor, hårspännen, långt hår eller uppsatt i tofs.

Vid fiktiv karaktär där könstillhörighet inte går att utläsa väljs variabelvärde "4 - Framgår ej".